

CHILE BULLETTINEN

Nr 2/87

Ärg 15

Pris 10 kr

- Reportage: I Pinochets fängelse
- Påven mötte diktaturen i Chile
- Nicaragua: Intervju med Tomas Borge
- Motståndets kultur i Chile

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Redaktion: Rosemarie Andersson, Margareta Björling, Ulrika Johansson, Maarit Lahtinen, Thomas Gustafsson

Tryckeri: Tryckop, Stockholm
Pressläggning: 6 april 1987Omslag: Muralmålning från
La Victoria i Santiago
Foto: Thomas GustafssonPrenumerationspris: 50 kronor för 4 nr.
(Myndigheter och institutioner: 70 kr)
Betala på pg 50488-6, Chilebulletinen.
Ange från vilket nummer prenumerationen
skall börja.

Stödprenumeration: 100 kronor

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar
prenumeration på Chilebulletinen. Betala
150 kr på pg 88 72 33-5Adressändringar sändes till: Chilekommittén,
Box 622, 101 28 Stockholm**CHILEKOMMITTÉN**

Adress: Box 622, 101 28 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängs-
gatan 23Chilekommitténs målsättning är att politiskt
och materiellt stödja motståndskampen i Chile.
Insamlade medel går oavkortat till motståndsk-
ampen inne i Chile.Chilekommitténs plattform: Bekämpa im-
perialismen, Stöd motståndet - Bojkotta
diktaturen, Frige de politiska fångarna,
Stöd det chilenska folkets kamp för socialism,
Stöd arbetarrörelsen i Chile**Chilekommitténs solidaritetsfond**

Pg 65 39 28 -2

**Chilekommitténs kampfond
(solidaritetsarbetet i Sverige)**

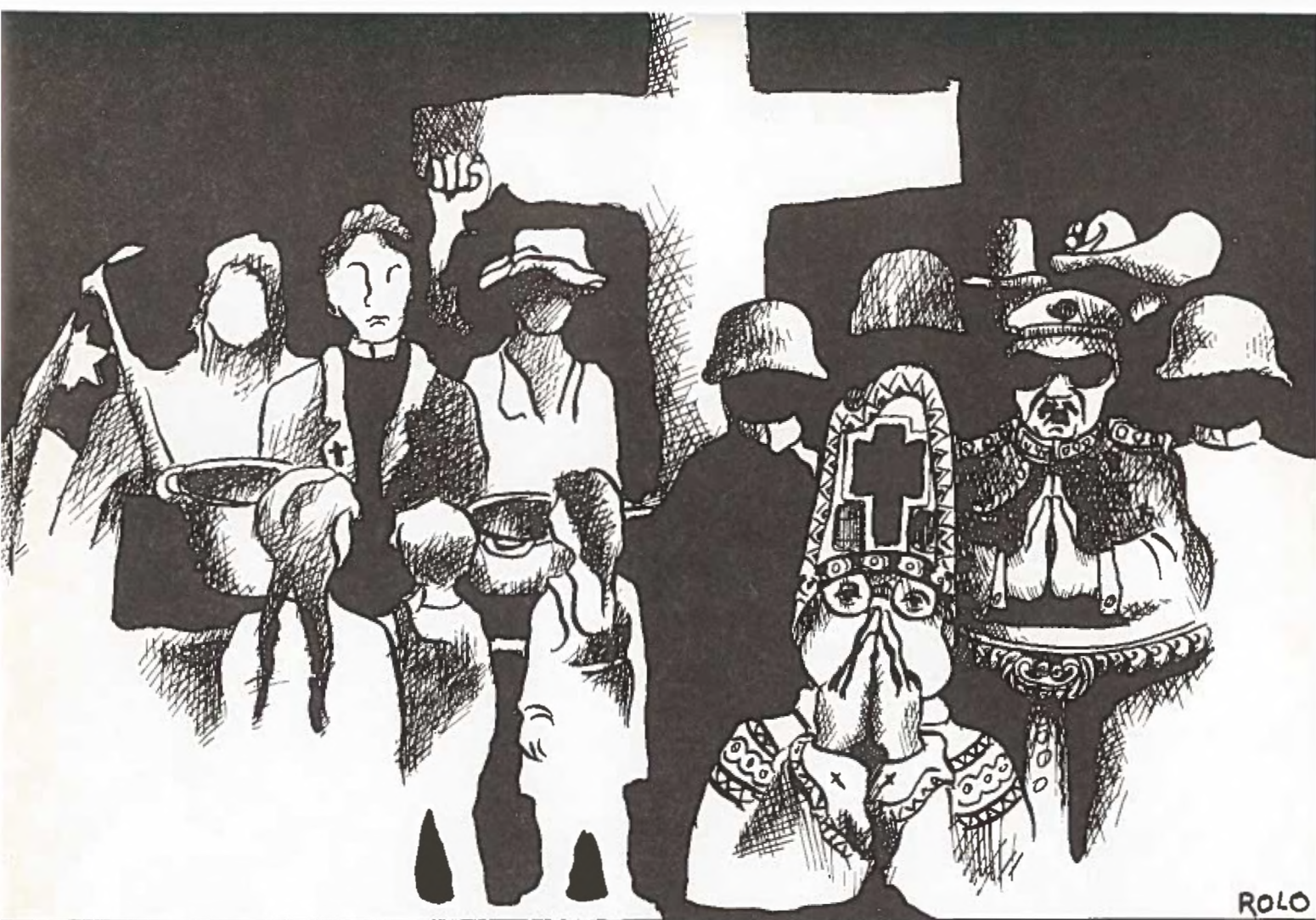
Pg 88 72 33 - 5

RÄTTELSEI föregående nummer av Chilebulletinen
hade fotografierna på »Rock för Nica-
ragua» med Imperiet tagits av Beppe
Arvidsson. Tyvärr hade fotografens namn
fallit bort.Förra året sade svenska
regeringen nej till
fruktimport från
förtryckets Syd-
afrika. På det
tjänade
diktaturen i
Chile 37 miljoner
kronor brutto i
ökad frukt-
försäljning.**Frihet för de politiska fångarna!**Den 3 april avslutade de politiska fångarna i Chile en hungerstrejk
som varat i över en månad.Även om strejken nu är över för denna gång så är inte faran för
deras liv över. Flera av dem befinner sig på sjukhus och eftersom de
redan före hungerstrejken var svårt medtagna av tortyr och den hälso-
vådliga situationen i fångelserna är det risk för att ett par av dem
avlider.De krav som fångarna var beredda att offra sina liv för är mycket
enkla och egentligen grundläggande mänskliga krav. Kraven var
bland annat följande:

- Ovillkorlig frigivning av de politiska fångarna
- Avskaffande av dödsstraffet
- Mot militärdomstolar
- Rätt att utbyta fängelsestraffet mot landsförvisning
- Respekt för de rättigheter politiska fångar tillerkänts i inter-
nationella avtal
- Avskaffande av CNI (säkerhetspolisen) och straff för
dem som gjort sig skyldiga till tortyr och mord

Det fångarna kräver är alltså respekt för deras liv och för de
mänskliga rättigheterna.Påven har lämnat Chile och den internationella pressens intresse
för situationen i landet har minskat kraftigt. Därmed ökar också
risken att de löften fångarna fått från regeringen, om tillmötesgående
av vissa av deras krav, inte uppfylls.Därför är det viktigt att vi inte slappnar av i våra påtryckningar
mot militärjuntan. Fångarna behöver fortsatt stöd för att uppnå
drägliga förhållanden under den tid de hålls inspärrade.Därför uppmanar vi: Skicka brev med krav om fångarnas frigivning
och avskaffande av dödsstraffen till:General Augusto Pinochet
Palacio de la Moneda
Santiago, Chile»Libertad para los presos políticos!»
»No a la pena de muerte!»Våra protester är oerhört viktiga. Men påtryckningar på regerings-
nivå är också viktiga. Vi begär av Sveriges regering att den aktivt
verkar för frigivande av de politiska fångarna i Chile. Främst genom
politiska och ekonomiska påtryckningar på militärjuntan, men även
genom att erbjuda de politiska fångarna en fristad i Sverige och ge
dem visum hit.**INNEHÅLL:**

3. Påven i Chile
5. I väntan på påven
7. I Pinochets fängelse
10. Chile: Hungerstrejk bland fångarna
12. Chilekommitténs insamling
13. Chile: Dagbok februari - mars
14. Bolivia - en bild av skymningen
16. Läraravskedanden i nyliberalismens Chile
18. Argentina: Mödrarna på Plaza de Mayo
20. Nicaragua: Intervju med Tomas Borge
23. Plocka kaffe i Nicaragua
25. Motståndets kultur i Chile

Påven i Chile

Hundratusentals chilensare hade hoppats så mycket; hoppats att påven, »fredens budbärare», skulle kunna få Pinochetregimen att upphöra med tortyr, övergrepp och kränkanden av de mänskliga rättigheterna; hoppats att påven skulle kunna skynda på den demokratiska utvecklingen; hoppats att när världens ögon riktades mot Chile skulle Pinochets makt äntligen brytas.

Men när facit av besöket till slut kunde granskas fann man att det kostat mycket för det chilenska folket. Mer än 300 civila blev svårt skadade i sammandrabbningar med karabinjärerna. Av dessa fyra svårt skottskadade. Och Pinochet, han var fortfarande kvar. Lika stark som någonsin tidigare.

Påven Johannes Paulus II:s besök i början av april var det första påvebesöket någonsin i Chiles historia. Och under den snart 14 åriga Pinochetregimen har heller aldrig landet haft något annat officiellt statsbesök. Detta är viktigt att komma ihåg när man så här i efterhand granskar vad som hände.

Plötsligt var nämligen Chile på alla världens tidningars förstasidor igen. Det hade yppats en chans att få upp världens ögon för det förtryck som pågått under så många år i Chile.

De omkring 400 politiska fångarna var först ut med sitt budskap till världen. De hungerstrejkade, flera i upp till 38 dagar, och deras krav fick tack vare världspressen, som befann sig på plats, spridning över världen. Och det var också därför hungerstrejken ledde till att fångarna fick igenom några av sina krav. Vilka krav är dock okänt.

Med hela världens utrikeskorrespondenter samlade i Santiago passade också Pinochet på att göra ännu en propagandagest. Förbudet för vissa exilchilenare att återvända lättades upp. Och idag är »bara» 764 personer förbjudna att återvända till sitt hemland.

Levande fackla

Naturligtvis var det inte bara Pinochet som passade på att ge sin syn på Chile till världspressen. Carmen Gloria, den 19-åriga flickan som för tio månader sedan brutalt slogs ner av Pinochets soldater, översköldes med bensin och sedan tändes på som en levande fackla, var också i Santiago inför påvens besök.

– Säg inte mer, jag vet vem du är och förstår vad du har gått igenom, sa påven och omfamnade henne när de möttes, efter att först ha välsignat henne i Guds namn.

Carmen Gloria har blivit en symbol för de unga i Chile som kämpar mot diktaturen. Hennes svårt ärrade ansikte som kanadensiska plastkirurger förgäves har försökt återställa lyste av glädje, men också av okuvlig kampvilja, när hon fick möta påven.

Demonstrationer och protester skakade Santiago de dagar påven var i staden. Många hoppades på under när Guds sändebud fanns så nära. Men trots att Johannes Paulus II aldrig tidigare har varit med om något liknande under sina hittills 33 utrikesresor, var han ändå inte så vass i sina uttalanden som många hade hoppats. Och några Guds under inträffade inte.

Påven och Pinochet träffades redan på flygplatsen, och på besökets andra dag möttes de igen i Monedapalatset för ett långt samtal i enrum. Tusentals kristna och pinochetanhängare samlades på tor- ▶

Foto: Nyheter från Latinamerika

►get framför palatset och jublade när påven och Pinochet visade sig tillsammans, vinkande från en balkong. Pinochet har alltid varit en skicklig propagandamakare. Så också den här gången.

Under besöket hölls den celebre gästen i möjligaste mån avskärmd från alla missnöjesyttringar. Slumområden hade rensats upp innan han kom, parker och vägar städats upp. Bilden av Chile skulle vara en vacker fasad.

Världen såg Chile

Sirenerna tjöt, tårgasen stack i ögonen, och karabinjörerna mötte alla missnöjesyttringar som de alltid har gjort. Med vattenkanonbil och batong. Men detta fick inte påven se. Däremot slussade världens TV-nyheter ut dessa bilder. För en vecka hade »modet» inom utlandsbevakningen flyttats från Sydafrika, Iran, Irak och Afghanistan. Cyniskt men sant.

Påven kritiserade regimen i Chile vid flera tillfällen under de 26 framträdanden han gjorde. Försiktig kritik visserligen, men ändå kritik.

– Jag har kommit för att inge er hopp, sa han redan på Santiagos flygplats till en jublande människomassa som mött upp.

Senare uttalade han sig också vid flera tillfällen mot diktatur och övergrepp, men betonade samtidigt förlåtelsen, kärlekens och fredens budskap.

Enligt den regeringstrogna tidningen El Mercurio ska påven också ha sagt att

det är omöjligt att jämföra Polen och Chile – Johannes Paulus II kommer själv från Polen – för Chile skulle nämligen till skillnad mot i Polen, enligt påven, ha en regering som siktar på demokrati. Hur det stod till med alla politiska mord, tortyr och övergreppen i Chile och vad påven ansåg om detta uttalade sig däremot inte El Mercurio.

Som en handling med starkt symbolvärde hade i vilket fall som helst påven med sig den bibel som den katolske prästen André Jarlan lutade sitt huvud mot sedan Pinochets soldater dödat honom i fattigdistriktet La Victoria 1984. Han läste några valda stycken ur denna blodiga bok under andra dagens mässa som hölls i katedralen för Chiles präster. Samtidigt slogs tusentals chilensare med karabinjörerna på Plaza de Armas utanför katedralens murar.

Radikala prästmän

En del av den chilenska katolska kyrkan är idag väldigt radikal. Speciellt i jämförelse med hur kyrkan i Argentina och Uruguay var under diktaturen där. Detta retar naturligtvis Pinochetregimen. Speciellt eftersom Pinochet genomförde sin blodiga kupp just i återopande att han skulle rädda kyrkan och de gamla moraliska värdena mot världskommunismens spridande.

Flera av de mest radikala prästerna utvisades därför efter attentatsförsöket

mot Pinochet förra året. Detta får ses som ett försök att kväsa den radikala delen av den katolska kyrkan. Men fortfarande finns Vicaria de Solidaridad kvar. Vicarian bildades redan 1976 och håller fortfarande till i sina slitna lokaler som ligger vägg i vägg med katedralen vid Plaza de Armas. Här sliter kyrkans advokater och socialarbetare med att försöka hjälpa alla som drabbats av diktaturens övergrepp.

Vatikanen har försökt tona ner de radikala krafterna inom den katolska chilenska kyrkan. Till exempel har fler konservativa biskopar utnämnts. Men trots detta finns stridbara radikala biskopar kvar i Chile:

– Om påven kommer att tita om de brott som begås är det bättre att han inte alls kommer, konstaterade till exempel biskop Jorge Houton innan påven kom.

Och nu, när påven både har kommit och åkt, vad ska man då säga om de 108,5 timmar han tillbringade på chilensk jord? Jo för en kort tid riktades världens blickar på Chile. Vi fick alla se diktaturens nakna ansikte. Och som alla andra regimer är också Pinochets mottaglig för internationella fördömanden. Och kanske just detta, och inte alls påvens handlingar och kringflackande i landet, ledde möjligen ett steg närmare demokratins seger i Chile.

THOMAS GUSTAFSSON

Chilebulletinen 2/87

I väntan på påven:

den politiska temperaturen stiger

- Militär erkänner delaktighet i mordet på Letelier
  - 8 000 lärare avskedade
  - Biskop Camus säger att han har förståelse för attentatsmännen
  - Clodomiro Almeyda tog sig in illegalt
  - Påven kommer!
- Det är några av rubrikerna i Chile inför påvebesöket

De heta, lugna sommarmånaderna är nu över och med höstens ankomst stiger den politiska temperaturen. Politik och protester har som alltid tagit »semester» under sommaren.

I år – efter fyra månaders belägrings-tillstånd – var detta extra tydligt, även om semesterfirarna trots allt bjöds på en del nyheter. Till exempel blev mordet 1976 i Washington på Orlando Letelier, (utrikesminister i UP-regeringen) åter aktuellt.

Major Fernandez Larius deserterade i februari från chilenska armén och reste (med CIA:s hjälp?) till USA för att där inför domstol erkänna sin, och andra högt uppsatta militärens, delaktighet i mordet på Letelier.

»Fråga chefen», löd förstasidesrubriken på tidskriften Analisis en vecka i februari. Det var det svar Larius fått på en fråga till sin dåvarande chef Manuel Contreras (chef för DINA, säkerhetspolisen) om vem som var ansvarig för mordet på Letelier. Och chefen, det är själve Pinochet det.

Pinochet och resten av juntageneralerna vet hur farligt det kan vara att börja nysta i härvan om militärens delaktighet i mord och attentat under dessa år. Därför lades omedelbart munkavle på hela den chilenska militärmakten. Det är nu förbjudet att ens nämna »för-rädaren» Fernandez Larius vid namn. Allt skall tystas ner och glömmas.

Regeringen har istället försökt flytta över »publikens» intresse till andra, mindre farliga, händelser som den nya lagen om inskrivning av politiska partier, för det nya regeringstroga högerpartiet PARENA (Partido de Renovacion Nacional, Partiet för nationell förnyelse) och för den fåniga sångfestivalen i Vina del Mar som hålls varje februari. ▶

Foto: Thomas Gustafsson

Igår skrev någon »Ner med Pinochet» på väggen. Under natten har kommando 11, en av Pinochets para-militära grupper, ändrat om budskapet. Påven får inte se vissa saker i Chile.

► Förväntningarna inför påvens besök har funnits sedan lång tid tillbaks och har undan för undan stegrats. Chile-narna behöver ständigt något nytt att vänta och hoppas på. Det är kanske naturligt. 1986 skulle ju enligt de hoppfulla bli diktatorns sista år. Men istället blev han bara starkare än innan.

I år ställs därför hoppet till påven, som om denne Vatikanens man likt medeltidens påvar skulle anlända för att beordra Pinochets avgång och se till att det blir ett slut på den ekonomiska krisen. Chilenska folket är visserligen starkt katolskt, men aldrig har väl något besök föregåtts av så stora förberedelser och så oerhörda förhoppningar.

Veckan före påvens ankomst förbereder också säkerhetsagenter besöket genom husundersökningar i bostadsområden nära påvens färdvägar. Chile-narna hinner därför aldrig glömma vad rädsla är, inte ens i väntan på sin påve.

»Regeringen nervös»

Det är en specialkommission inom kyrkan som under mer än ett års tid jobbat heltid med förberedelserna inför besöket.

Regeringen är nervös inför påvebesöket. Militären begärde till exempel inträdesbiljetter av kommissionen till Nationalstadion där påven skall möta ungdomen. Ett sätt att i förväg kväva de spontana protestaktioner som naturligt nog kan uppstå på fotbollsstadion, var att garantera militärens närvaro. Men det fanns »tyvärr» bara 1 800 platser över till militärens förfogande. Och enbart för civilklädda militärer »för att undvika att publiken känner sig provocerad», som kommissionen uttryckte det. Resten av de 80 tusen personer som rymts på den blodfläckade stadion kommer från kristna ungdomsgrupper och basförsamlingar i Santiago. Och de lär ha en del att säga till påven.

Modig biskop talar ut

Påven kommer till Chile när det råder extra spända relationer mellan kyrka och regering.

I februari tvingades den belgiske prästen Guido Peeters efter 15 års tjänst i bostadsområdet La Legua lämna Chile hals över huvud. Efter trakasserier och misshandel ansåg han det säkrast att ge sig av.

Några veckor senare förvandlades biskop Camus från Linares, f d sekreterare i biskopskonferensen, till språkrör för miljoner chilener. I en tidningsintervju i »El Mercurio» medgav han att han hyser förståelse för de chilener

som försökte döda Pinochet för att rädda Chile. Någon vecka tidigare hade hans egen brorsdotter arresterats och utsatts för psykisk misshandel. Själv får han så gott som dagliga påminnelser om att hans dagar är räknade.

I samma – vid det här laget berömda – intervju sade han att man inte kan fördöma människor som tar till vapen för att få slut på ett krig som fienden (militären) deklarerat.

– Det går inte att jämställa dessa människor med sådana som misshandlar, torterar och till och med dödar försvarslösa medmänniskor, dundrade Camus. Och de flesta chilener kände sig tolkade av någon som förstod deras situation och tankar.

Uttalandena sågs först av regimen som otillbörligt uppstudsighet från en isolerad och litet tokig biskops sida. Men här misstog sig regimen. Katolska kyrkan är visserligen splittrad och heterogen i många frågor men den agerar monolitiskt när den angrips utifrån. Hela biskopskåren ställde sig därför bakom Camus. Han var den förste av dem som några veckor före påvens ankomst vågade ta bladet från munnen och säga det alla tänkte men inte vågade uttala.

Politiska fångarna hungerstrejkar

De politiska fångar som anklagas för attentatet mot Pinochet och vapenförråden i norr har under den ökande och hatade förhållanden Torres ledning nästan torterats till döds de senaste månaderna. Det var dessa fångar som i slutet av februari inledde en hungerstrejk i protest mot isoleringsstraff, tortyr och med kravet på åklagare Torres avgång.

De politiska fångarna i övriga landet har därför följt exemplet. Efter en månad utan mat är de som hållit på längst ytterst försvagade och det råder uppenbar fara för deras liv.

Nytt besök från FN

Pinochet påstår sig vara oberörd av påtryckningar – naturligtvis enligt honom alltid otillbörliga sådana – från utlandet. Visserligen ser han ut att vara fullständigt oemottaglig för utländska fördömanden, men helt okänslig är varken han eller regeringen.

Vid två tidigare tillfällen har costarikanen Fernando Volio besökt Chile för FN:s räkning för att sammanställa rapporter om situationen på mänskliga rättighetsområdet.

I andra rapporten påpekade han vissa framsteg (som gjorde regeringen glad). Dessa var; flyktingarnas utannonserade rätt att återvända, många har under sommarmånaderna kommit »hem» efter att ha strukits från de hatade och fruk-

tade förbudslistorna; utgivningstillståndet för kristdemokraternas nya dagstidning La Epoca som väntat två år i tryckpressarna; och slut på de interna landsförvisningarna.

Trots dessa påpekanden röstade man nyligen igenom ett nytt fördömande i FN vilket retade regeringen. Volio hade fått röra sig fritt i landet till ingen nytta för dem, och det krävdes tre månaders förhandlingar innan han på nytt fick komma in.

Den här gången uttalar sig Volio ovanligt starkt redan under pågående besök i Chile; mot behandlingen av de politiska fångarna; mot de paramilitära gruppernas fria agerande; mot Pinochets senaste uttalande att vissa chilener liksom Adam och Eva drevs i landsflykt från paradiset (kyrkan rasar över liknelsen) och ska där förbli.

Domarna i Högsta Domstolen blev så sura över anklagelsen om en korrumperad rättvisa att de till och med vågade att ta emot herr Volio.

Socialistledaren Almeyda tillbaka

Som om det ännu saknades aktörer på den politiska arenan infann sig plötsligt utrikesministern och vicepresidenten i Allenderegeringen, Clodomiro Almeyda i Chile, dagen före årets första protestdag.

– Jag förstod att jag är en av dessa chilener som aldrig kommer att strykas från de berömda listorna, och jag hävdar varje människas rätt att leva i sitt hemland, hann socialistledaren Almeyda säga innan han sattes på ett militärplan till förvisningsorten Chile Chico längst i söder.

Regeringen togs på sängen av Almeydas illegala inresa och såg sig tydligen ingen annan råd än att återuppta det interna förvisningsstraffet efter två år.

En nationell kampanj för fria val har nyligen kommit igång. Arbetarrörelsen har lovat att visa vad den går för i år. Under sommaren avskedades 8 000 lärare som därför möter solidaritet och en ny kampanj.

1986 slutade dystert och i nederlagsstämning. Det var ett svårt år.

1987 började visserligen varken glatt eller i övermod. Men det har börjat röra på sig i rätt riktning igen och hoppet kommer så sakta tillbaka.

Och Chile ger sig inte. *carajo*, som det heter.

MARIA ERIKSDOTTER
Santiago 27 mars 1987

I Pinochets fängelse

Foto: Thomas Gustafsson

Det är här, innanför Santiagofängelsets hårt bevakade murar, Pinochetregimen förvarar de som klassats som subversiva element.

År efter år hålls de inspärrade här. Alla svårt märkta av tortyr och övergrepp. Deras enda brott är politisk verksamhet.

– Hälsa hem till Sverige och tacka. För solidariteten, den moraliska, och pengarna, säger de.

– Det är stödet utifrån som håller oss uppe.

Han är varken kort eller lång. Mustaschen är kraftig och välansad medan håret över hjässan är tunt.

Kläderna är slitna och av gammal modell men noga tvättade och lagade.

Han ser noggrant på oss. Man kan tro att han ler.

– Jag har varit här i snart tio år nu, säger han utan rörelse.

Hans namn är Andrés Galanakis Tapia. Han är politisk fånge i diktaturens Chile.

Vi befinner oss i Santiagos stadsfängelse som högt och mörkt reser sig över bussstationen i stadsdelen Maipo. Här ligger stadens »red light district», där hotellen fungerar som bordeller i väntan på att dö. Här är mänskligheten inte respektabel.

I fängelset förvarar regimen Pinochet de människor som kallas »subversiva element». Här kan de sitta år efter år, många utan rättegång eller dom.

Deras brott är icke önskvärd politisk eller facklig verksamhet.

I hela landet finns fler än 1 000 politiska fångar fördelade på över 30 fängelser, berättar Andres.

Här är vi 330 stycken, fortsätter han, av oss är 41 kvinnor.

Samtliga av de politiska fångarna har blivit torterade. Till följd av tortyren har många handikapp som plågar dem svårt.

– Halsen är skadad hos många, tänderna utslagna eller näsan bruten. Det är vanligt att man får hänga uppbinden i händerna så att axlarna förstörs.

Andres berättar sakligt och pekar diskret. Ovanför oss står en tigande här av svartklädda, kraftigt beväpnade vakter.

– Kvinnorna utsätts för samma behandling som männen, säger Andres, men våldtäkt är ju vanligare i de fallen.

– Psykisk tortyr, jo... Det är vanligt att äkta makar tvingas se på när någon av dem torteras. Giftna par separeras undantagslöst.

– Man blir lätt tokig.

Ofta bråk

Ytterligare en form av tortyr som tillämpas är att politiska fångar tvingas leva med våldsmän och andra kriminella.

– Det blir ofta bråk oss emellan. De kriminella hatar oss och fängelseledningen underblåser det.

I början av året dödades två politiska fångar i ett sådant slagsmål.

– Vi accepteras inte ens som fenomen säger Andres.

– Just nu handlar vår värld här mest om mänskliga problem. Man förlorar så snabbt intellektualismen om man har någon.

– Vårt största bekymmer nu är att vi har en 72-årig man ibland oss. Han heter Alfonso Ogalde och har suttit här i åtta år.

– Han är sjuk och vi försöker hindra honom från att dö i fängelset. Andres ler bittert!

– Han får ju inte leva i frihet, men han skall dö här!

Tiden räcker inte till

Det är besökstid två gånger i veckan. Två och en halv timme varje gång. Måndag och onsdag. Tiden är exakt utmätt för att inte räkna till.

Idag är en onsdag och vi står bland alla andra besökare och pratar med Andres och hans vän Juan Jesus Eugenio. Vi har blivit noggrant kroppsviserade innan vi fått passera alla grindar och låsta dörrar. Att få med sig en kamera in är både omöjligt och förbjudet.

– Visst får ni använda våra namn i en artikel, bugar Andres skämtsamt och tilllägger:

– Oss kan ju ingenting värre hända nu.

De ser på varandra och vi förstår att de har svårt att betrakta vår oskuld, våra skyddade själar.

– Vi kunde ta en öl ihop? gycklar de, synd att vi sitter här, va?

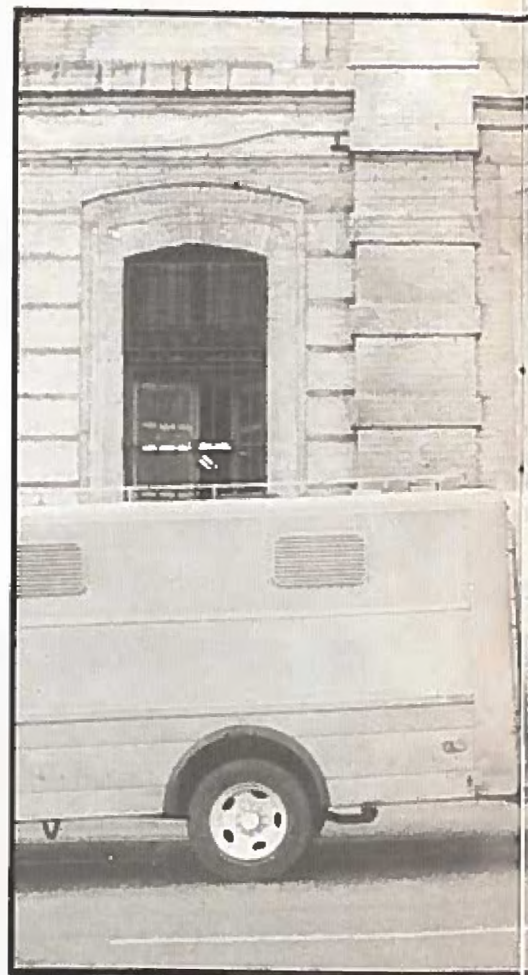
När vi inte skrattar stramar de upp sig och berättar vidare.

Politiskt aktiva

Drygt 40 procent av fångarna är unga. Många är studenter. Här finns ett helt samhälle representerat; Läkare, journalister, kroppsarbetare och intellektuella. Alla har varit politiskt aktiva, många, många har varit verksamma i fackföreningar. Ledare för lantarbetarorganisationer finns också i fängelset.

– Min vän här är urmakare, säger Andres och pekar på Juan Jesus.

– Nej, rättar han sig omedvetet. Nej, han var urmakare. Nu vet han inte längre

hur man lagar klockor.

– Han har glömt.

Själv var Andres statsanställd. »Tjänsteman» säger han ironiskt.

– Somos socialistas, todos, säger Andres och gör en gest med handen. Vi är alla socialister.

– Det är det enda vi har gemensamt förutom att vi är motståndare till regimen. Vi är inte fångar för ingenting.

– Det essentiella är ju att få slut på diktaturen, fyller Juan Jesus i. Vi vill ha en majoritetsregering som bryr sig om folket, som är folket. Det är vad vi vill.

– Och det är den idén vi har spridit. Det är vårt brott.

Andres och Juan Jesus menar att ingen av fångarna har gjort något olagligt. Våld och attentat som några av fångarna här har använt som medel i kampen mot diktaturen skulle aldrig ha varit nödvändiga i en demokrati. Det politiska våldet har framtvingsats av diktaturen. Både i och utanför Chile debatteras våldets berättigande häftigt.

Landsförvisning hårdaste straffet

Idag finns i runda tal fem tusen chilennare som dömts till landsförvisning och lever i exil utspridda över hela världen. De är förbjudna att återvända till sitt hemland. Återvänder de trots allt och upptäcks, riskerar de ett straff på 15-20 års

Chilebulletinens utsända passerar de låsta dörrarna. Efter visitation och kontroll är de inne i Pinochets fängelse

Foto: Thomas Gustafsson

fängelse eller till och med dödsstraff för »illegal invandring».

Många tar ändå risken.

– De gamla grekerna hade ju landsförvisning som det hårdaste straffet, säger Andres. Det ansågs till och med grymma-re än döden.

Idag är 14 av de politiska fångarna som sitter i fängelset dömda till döden och väntar bara på att straffen skall verkställas.

– Det ligger en oöverskådlig omoral i dödsstraff, säger Andres och Juan Jesus tillägger:

– De som har dömts har ju fällts på indicier. Gudarna skall veta att vi inte är många som har fått en riktig rättegång.

– Många gånger har den anklagade inte ens varit närvarande då brottet begicks som de senare anklagas och döms för. De »bevis» som ligger till grund för domarna är dessutom hemligstämplade och kommer aldrig upp i dagen.

– Diktaturen är i högsta grad autonom.

De är organiserade

Innanför fängelsets murar är fångarna starkt organiserade. De kallar sig själva för »sammanhangsmänniskor». Att vara organiserad – om än förgäves – är att göra motstånd.

Deras organisation försöker se till att alla får mat och något att sysselsätta sig med.

– Vi försöker se till att de sjuka kan få vård också, berättar Andres och kör eftertänksamt händerna i byxfickorna. Han är tyst ett tag och utbrister sedan spontant:

– Hälsa till Sverige och tacka. För solidariteten, den moraliska och pengarna.

– Palme var en möjlighet, det visste ni va? Men hans kamp kostade honom livet.

Tror på tiden

Andres och Juan Jesus tror inte att läget i Chile kan bli så mycket värre än det är idag. Men det är inte längre fråga om den naiva optimism som levde åren efter kuppen. Nu tror man mera på tiden.

– Något kommer att hända. De tror att ett inbördeskrig är väldigt nära.

– Det är visserligen ett internt problem vi har här i Chile, men Sydamerikas länder betyder mycket för varandra. Pinochet hotar med kaos. Vi har sett vad den »ordning» han förespråkar betydde – vi vill ha kaos. Orden betyder inte längre vad de ser ut att betyda, säger Juan Jesus.

– Finns det något vi inte har brist på? Hälsa, utbildning och framtid för de unga – vi har inte någonting.

Tiden rinner ut. Fångarnas vänner och anhöriga som kommit på besök lämnar över den mat och de pengar de kunnat avvara. Fångarna måste få sådant utifrån för att klara sig, deras familjer i sin tur har

ingen som försörjer dem och lever under svåra förhållanden.

Avskedets ögonblick

Vi står i ett mörkt och kallt rum som är fyllt av folk. Äkta par som gråter och omfamnar varandra. Barn som gnyr, och unga splittrade förälskade vet inte vad de skall göra av sin kärlek.

– Min son finns i Frankrike, säger Andres. Jag har inte sett honom sedan han var liten. Nu är han stor, tillägger han och mäter med handen över golvet.

– Han är inte min son längre.

– Hans mamma är också där. Jag känner henne inte längre.

– Äkta makar och förälskade par får aldrig träffas i enrum, säger Andres och ber oss att inte vidare kommentera det.

– Åtta år utan kvinna är en lång tid, säger han och ler motvilligt.

– Man vet aldrig vad som händer utanför, det är det värsta. Släktingar och vänner blir förföljda för att de hör till oss. Deras post kontrolleras, deras telefoner avlyssnas.

– Men vi sitter ju här!

Organisationer som Amnesty och andra rörelser för mänskliga rättigheter har svårt att bevisa de övergrepp som ständigt begås, något som regimen förutser.

Kvinnorna som hälsar på sina män talar nu desperat för att hinna säga allt som inte kan sägas. Vakterna gör uppfordrande rörelser med sina vapen. Andres och Juan står stilla. Deras sista ord är inte en kliché längre:

– Det vi lever för dör vi för. Det vi dör för lever vi för.

Det är kallt i Chile.

THOMAS GUSTAFSSON
ULRIKA MILLES

Reportaget tidigare publicerat i *Arbetaren*.

HUNGER-

Från slutet av februari till början av april genomfördes en hungerstrejk av de politiska fångarna. Upps slutningen var praktiskt taget total runt om i Chiles 45 fångelser. Ulla från Stockholm befann sig i Santiago medan det pågick. Här berättar hon om vad hon såg och fick veta.

För ovanlighetens skull rapporterade pressen här hemma i Sverige om fångarnas hungerstrejk, troligtvis på grund av påvens besök som delvis sammanföll med aktionen. Var det för att få påvens och den internationella opinionens uppmärksamhet som fångarna strejkade?

– Att de valde att påbörja den här hungerstrejken i det oroliga klimat som rådde i Chile strax före påvens besök var nog ingen slump. Å andra sidan tror jag det skulle ha inträffat ändå – situationen var »mogen» för en så drastisk och desperat åtgärd från fångarnas sida.

– Den direkt utlösande orsaken var den ovanligt brutala behandling som några grupper av fångar fått utstå på order av en viss åklagare Torres. Det handlar om dem som anklagas för att stå bakom attentatsförsöket mot Pinochet, liksom om dem som anklagas för - och verkar ha erkänt - att de skaffat och gömt vapen i samband med attentatet. De har under förhören torterats svårt, de har utsatts för ständiga kränkningar och bestraffningar som till exempel isolering, besöksinskränkningar, förflyttningar. Det var dessa fångar som påbörjade hungerstrejken den 25 februari. Några veckor senare hade merparten av de politiska fångarna anslutit sig.

– Som allmän bakgrund till aktionen måste man säga att förhållandena för de politiska fångarna i Chile bara blivit värre och värre. På samma yta som det för två år sedan gick in femtio fångar, trängs nu etthundra. En hungerstrejk är alltid en desperat handling, något som man tillgriper när man inte ser någon annan utväg. Riskerna är ju oerhört stora, man satsar allt på ett kort.

Vilka var då fångarnas villkor för att avbryta strejken?

– De som ursprungligen påbörjade hungerstrejken krävde att få sitta tillsammans, att slippa isoleringsstraff och besöksrestriktioner, det vill säga att det sedvanliga fängsereglementet tillämpas. Det så att säga politiska kravet var att få dömas av en civil opartisk domstol. De andra fångarna instämde i dessa krav eller strejkade i solidaritet.

– Den senaste nyheten om hungerstrejken är att den avbröts den 5 april, under påvebesöket, i och med att fångarna fick ett av sina krav tillgodosedda, nämligen att få vara tillsammans. Samtidigt bildades en stödkommitté bestående av anhöriga, politiker och advokater, som ska bevaka att deras övriga krav följs upp.

Kunde du träffa några fångar under ditt besök?

– Tyvärr hade det utfärdats ett allmänt besöksförbud för utlänningar när jag var där. Jag hade hoppats få träffa ett par personer som sitter i Cárcel Pública för att bland annat ge dem hälsningar och presenter från Sverige. Det var dels Rolando Cartagena, som sitter där sedan snart sju år tillbaka och som har fru och barn i Sverige, dels Sergio Buschmann, som har en grupp från Dramatiska Institutet i Stockholm som engagerat sig för hans sak.

Vad gjorde du när du inte fick besöka dem?

– Jag talade med många människor som höll på med de här frågorna: anhöriga, advokater, organisationer som Vicarlan och CODEPU. Bland annat

LA DICTADURA

Carlos Anameda

José Palma

Pedro Surog

Gonzalo González

Miriam Ortega

Rolando Cartagena

Fermín Montes

NO A LA F

MUERT

¡SALVEMOS SU

STREJKEN

LES QUIERE
ASESINAR

ugar
Natchant

Carlos
Garcia

Fernando Revco

Recilia Rodrigan

Juan
Gajardo

Raul
Castro

Rodolfo
Rodriguez

ENA IDE

TE

S VIDAS!!

Organización Presos Políticos

träffade jag Rolandos advokat Fernando Iturra, som arbetar på CODEPU:s kontor, och Sergio Buschmanns fru och dotter. De anser att vad vi kan göra i Sverige för att hjälpa de politiska fångarna är att bevaka deras ärenden, skriva till dem och till myndigheterna i Chile så att de inte glöms bort. Det har visat sig att de fångar som har kontakter, som får många brev utifrån etc, får en viss status i fängelset, kanske ett visst skydd för att de inte är bortglömda av världen utanför.

- En annan viktig sak som de tycker att vi ska göra här i Sverige, och som jag inte haft klart för mig tidigare, är att arbeta för att fångarna får visa hit, att det finns papper på att de fått politisk asyl i Sverige eller i något annat land.

Men det går väl inte längre att få straffet utbytt mot landsförvisning?

- Visserligen, och dessutom har de flesta fångarna inte blivit dömda än. Men trots detta underströk de människor jag talade med att ett visum till ett europeiskt land ändå kan utgöra en sorts garanti, kan skydda deras liv och kanske påskynda eller påverka rättegångarna. I en chilensk tidning såg jag uppgiften att det bara är 16 politiska fångar av de närmare 500 som har ett visum till annat land.

Det kan väl inte vara svårt att få visa till Sverige för en politisk fånge?

- Visserligen kan vem eller vilken grupp som helst, som arbetar för en viss politisk fånge, eller en anhörig, skriva till invandrarverket och ansöka om visum. Tyvärr har de som praxis att inte bevilja det till de fångar som ännu inte fått någon dom, de vill så att säga inte ge visa i förväg.

- Detta anser jag vara en tröghet hos de svenska myndigheterna, de måste ändra sig, om nu de som är mest insatta, fångarnas advokater och anhöriga, uttryckligen ber om det. Ta till exempel Rolando Cartagenas fall. Han tillhör

som du kanske vet de 14 som hotas av dödsdomar. Det kan uppstå en situation där man måste agera snabbt, och då kan ett visum vara en trygghet.

Finns det något annat man kan göra för Rolando, Sergio och deras kamrater?

- Ett annat råd jag fick var att försöka få draghjälp av personer eller organisationer i andra länder, som till exempel fången har eller har haft anknytning till.

- Sveriges regering måste också förstärka de politiska och ekonomiska påtryckningarna mot Chile, även om Sverige är oerhört illa ansett av det officiella Chile.

Du har rest till Chile flera gånger under de senaste åren. Tycker du att något förändrats?

- Ja, jämfört med för två år sedan då jag sist var där har det skett en väldig mobilisering. Motståndet mot regimen verkar djärvare och mera öppet. Folk orkar inte vara rädda längre. Pressen har också blivit öppnare, och återger ofta kritik mot regimen, liksom missförhållanden. Exempelvis refererade flera tidningar de politiska fångarnas situation i samband med hungerstrejken. En ny, regimkritisk dagstidning - La Epoca - såg dagens ljus under min vistelse i Santiago.

- Jag bevittnade vid ett tillfälle en demonstration utanför CODEPU:s lokal. Det var ett hundratal kvinnor, anhöriga till politiska fångar, som vecklade ut banderoller, ett tal hölls. Efter ett tag kom polisbussarna dundrande. Åskådarna sprang som vanligt åt alla håll, polisen skiljer inte på demonstranter och åskådare. Vad som imponerade på mig var kvinnorna som lugnt stod kvar mitt i tumultet, utan att ge vika. De ingav verkligen en känsla av »hit men inte längre». De hade inte tid eller ork att vara rädda, de hade viktigare saker att göra.

KARIN WAHLGREN

← Affisch från Chile. På fotografierna ser vi de 14 politiska fångar som riskerar dödsstraff. Texten lyder: »Diktaturen vill döda dem», »Nej till dödsstraff», »Låt oss rädda deras liv». Affischen är tryckt av de politiska fångarnas organisation.

Alla pengar som kommer in på Chilekommitténs insamlingskonto under maj månad 1987 går till de politiska fångarna och deras familjer i Chile.

Ge Ditt bidrag!

Strax efter militärkuppen i Chile den 11 september 1973 startade Chilekommittén en insamling till stöd för motståndsrörelsen i Chile. Skramlandet med insamlingsbössor på gator och torg hade börjat.

Redan under 1976 uppnåddes insamlingsresultatet 1 miljon kronor. Idag, på det 13:e året efter militärkuppen, har totalt 3 miljoner kronor samlats in och skickats till Chile genom Chilekommitténs insamling.

Det är viktigt att framhålla att alla pengar som samlats in gått till Chile och att ingen del därav har använts till verksamheten här i Sverige.

Under de första åren gick insamlingspengarna till de chilenska vänsterpartierna. Men numera går alla pengar till så kallade *konkreta projekt*. Det betyder att vi skickar pengarna direkt till Chile för ett speciellt ändamål. Alla projektförslag behandlas av Chilekommitténs styrelse som beslutar i enlighet med riktlinjer från årsmötet.

Som läsaren förstår är det svårt att berätta om projekt som fått stöd - Chilebulletinen bevakas av juntans agenter och i Chile är det förbjudet för fackföreningar och andra organisationer att ta emot bidrag från utlandet. Vi kan därför inte riskera att våra kontakter och kamrater i Chile får problem genom att vi berättar för mycket. Men vi tycker ändå att vi måste berätta att de pengar som skickas verkligen kommer till Chile. Genom de glada brev och rapporter vi får från projekten i Chile förstår vi vilken uppmuntran bidraget utgjort.

Totalt är det den fackliga rörelsen i Chile som fått det mesta av insamlingens stöd. Den fackliga aktiviteten och organiseringen på basnivå är mycket viktig i kampen mot diktaturen.

Men även *folkmatsalar, organisationer som arbetar för de politiska fångarna och mänskliga rättigheterna, kulturella organisationer* osv har fått bidrag av insamlingen.

Beloppen som skickas är inte stora. Många gånger blir de mer en solidaritetsyttring än ett fullständigt ekonomiskt stöd. Det är viktigare att många får ett litet bidrag än att några få får mycket. Och vi vill betona att insamlingen går till organisationer på basnivå. I Chile finns just på basnivå en otrolig uppfinningsrikedom och uthållighet när det gäller hur man organiserar sig och kämpar mot diktaturen.

Motståndet mot diktaturen finns på många områden i Chile. Just under maj månad i år går alla pengar som kommer in på insamlingskontot pg 65 39 28 - 2 till de politiska fångarna i Chile. Ge Ditt bidrag - det behövs verkligen.

Vi vill också passa på att tacka de bidragsgivare som regelbundet under många år har satt in en slant på insamlingens postgirokonto.

CHILEKOMMITTEN

Chile-kommitténs insamling

pg
65 39 28 - 2

Utdrag ur brev från Chile:

21 de Octubre, 1986.
Estimado amigo,
En la noche del pasado viernes de la ciudad de Santiago, en una propia reunión del Comité de Asesoramiento del Comité y de la Dirección de la Administración, se reunió un grupo de amigos, algunos de ellos miembros de la Comisión de Asesoramiento, para discutir el proyecto de un periódico popular. Este proyecto tiene un gran significado para nosotros, ya que nos permite tener un medio de comunicación directa con el pueblo. Este proyecto tiene un gran significado para nosotros, ya que nos permite tener un medio de comunicación directa con el pueblo. Este proyecto tiene un gran significado para nosotros, ya que nos permite tener un medio de comunicación directa con el pueblo.

1 maj-firandet bestod i ett möte mellan invånarna i området och fackliga ledare från sjöfolks-, stålverks-, byggnadsarbetarförbunden och de oberoende arbetarna (=arbetslösa, övers: s anm). Mötet var mycket välbesökt. Man pratade om arbetarnas situation både regionalt och nationellt. (...)

Vart går pengarna?

De politiska fångarna och deras familjer behöver bl a:

- pengar till försvarsadvokat, läkarvård, medicin
- mat och kläder till fångarna
- pengar till resor för att besöka fängelset
- pengar till informationsmaterial och propaganda

I det fackliga arbetet behövs bl a:

- pengar till den fackliga utbildningen
- pengar till kontorsmaterial, lokalhyra
- pengar till matbespisning i samband med strejker
- pengar till informationsmaterial och propaganda
- pengar till resor för fackliga aktivister

Folkmatsalarna, som utspisar barn och arbetslösa, behöver allt stöd de kan få

21 oktober -86

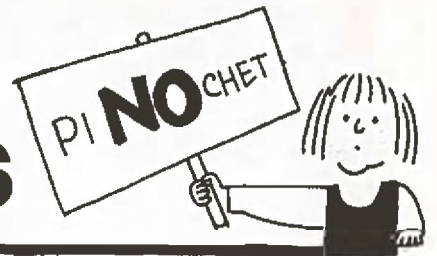
(...) Vi bekräftar att vi mottagit 290 dollar, som ni skickat för bland annat: en radiobandspelare, en kamera, studiedagar, hyra till lokal.

Vi räknar med att inom en framtid kunna skaffa en stencilapparat och några musikinstrument. Stencilapparatens skulle användas för att ge ut en lokal bulletin och vi håller nu på med att lära oss av andra folkliga tidningar. Det är vår avsikt att söka er mer uppgifter om detta, för vi behöver ert generösa solidariska stöd.

(...) Bland de aktiviteter som vår kulturgrupp genomfört under det senaste halvåret kan vi nämna följande:

Chile:

Dagbok: febr–mars

12 februari

En ny lista med namn på exil-chilenare som tillåts återvända publicerades. Denna gång var det 390 namn på listan. Enligt juntan återstår nu 2 485 fall att utreda.

15 februari

Trehundra demonstranter tågade till San Antonio till minnet av en försvunnen studentledare Mario Martinez, som hittades drunknad för sex månader sedan. 65 personer arresterades av polisen, en sårades allvarligt.

25 februari

12 politiska fångar började en hungerstrejk i protest mot att deras status som politiska fångar inte respekteras, att de torteras och sätts i isoleringscell, och att de inte får en rättvis rättegång.

Mauricio Arenas Bejar, vars bror är fängslad och anklagas för medverkan i attentatet mot Pinochet, sårades i huvudet av ett skott – enligt polisen i en skottväxling med CNI. Arenas Bejar hade tidigare utsatts för anonyma hotelser. Även andra anhöriga till politiska fångar har trakasserats och hotats nyligen.

Husransakan genomfördes av CNI hos Maria Elena Camus, som är generalsekretär i den chilenska kommissionen för mänskliga rättigheter. I Valparaiso arresterades hennes syster Margarita Maria Camus tillsammans med sin dotter Claudia. De fördes till intendenturen i Valparaiso. Myndigheterna förnekar att de skulle vara där. Kvinnorna är systrar till biskopen i Linares, Carlos Camus. Han protesterar mot att hans systrar torterats av CNI.

28 februari

De politiska fångarna i Carcel Publica, stadsfängelset i Santiago anslöt sig till hungerstrejken.

3 mars

Den svenska pappersindustrin importerar nu 10 procent av skogsråvarorna från Chile som därmed har blivit det land som Sverige importerar mest ifrån.

Ett svenskt företag, Consafe Invest, äger 25 000 ha skog i Chile och ämnar köpa 75 000 ha till. Omkring 50 svenska företag finns idag i Chile.

En chilensk förhandlingskommission har förmått de utländska bankerna att gå med på att underlätta Chiles räntebetalningar. Överenskommelsen är mycket förmånlig för Chile: från och med 1988 behöver Chile bara betala ränta en gång om året i stället för som nu, två.

8 mars

På den internationella kvinnodagen anordnades en demonstration utanför regeringspalatset, 80 personer arresterades.

I en intervju i El Mercurio gjorde biskopen Carlos Camus ett uttalande som vållade stor uppståndelse. Han sade att man kan ha förståelse för de som grepp till vapen för att rädda sitt land i ett krig som de inte själva deklarerat.

18 mars

Koppararbetarförbundet (CTC) avslutade sin kongress med val av ny ledning. I den nya ledningen fick vänsterpartierna majoritet i stället för som tidigare kristdemokraterna.

22 mars

Nu deltar 400 politiska fångar i 7 olika fängelser i hungerstrejken.

24 mars

Clodomiro Almeyda, ordförande i Partido Socialista de Chile och f.d. utrikesminister i UP-regeringen, återvände överraskande till Chile efter 12 års exil i DDR. Han passerade gränsen i norra Chile och anmälde sig inför en domstol omedelbart efter sin ankomst till Santiago. Han dömdes genast till förvisning till en liten stad i södra Chile. Almeydas motiv att återvända var att för-

svara sin rätt att bo i sitt hemland med alla lagliga medel. och att kräva slut på exilen.

25 mars

32 kvinnor i Santiagos kvinnofängelse, San Miguel och 6 kvinnor i fängelset i Quillota, anslöt sig till hungerstrejken.

Demonstrationer i Santiago och de största städerna i Chile, med anledning av att den fackliga organisationen CNT uppmanat till nationell protestdag, eftersom regimen inte svarat på CNT:s krav på förbättringar för arbetarna. Kravlistan, som CNT lämnat in i januari, innehöll krav som: 22 procent löneförhöjning, minimilön på 18 000 pesos, slut på utförsäljningen av statlig aktier, slut på uppsägningarna av lärarna och återanställning av de uppsagda.

Under demonstrationen arresterades Rodolfo Seguel för några timmar. Demonstranterna skingrades med vattenkanoner och tårgas av polisen. En pojke på 12 år fick ett skott rakt i ansiktet. 46 personer arresterades.

26 mars

30 politiska fångar flyttades från Penitenciaría-fängelset till Carcel Publica. Där började de även vätskestrejka.

FN:s specielle rapportör Fernando Volio, som befinner sig i Chile och har besökt de politiska fångarna, väddar till fångarna att sluta sin strejk. Ingen myndighet vill träffa Volio, som har sagt att det chilenska rättsväsendet är direkt beroende av regimen.

29 mars

Fångarna har nu hungerstrejkat i mer än en månad, 6 av dem har lagts in på sjukhus.

1 april

Redan innan sin ankomst till Chile hade påven betecknat Chile som en diktatur. Kyrkan bör skydda de mänskliga rättigheterna. Hans kommentar till att biskopen Carlos Camus uttryckt sig positivt om attentatsmännen var: biskopar är också människor och kan säga saker som de senare kanske ångrar.

3 april

Den försoningsmessa som påven höll i O'Higginsparken i Santiago förvandlades till en sammandrabbning mellan polisen och deltagarna, en halv miljon människor. Ett tusental personer ropade slagord mot Pinochet och höll upp en banderoll med texten: »Välkommen Helige Fader, i Chile torterar man». Panik utbröt. En vattenkanon vält. Prästerna grät och hostade av tårgasen. Påvens sekreterare räckte sin chef en näsduk indränkt med luktsalt för att skydda den påvliga näsan.

En bild av skym

SKUGGORNA mellan husen växer och täcker allt mer av de branta kullerstengatorna, solens eldröda strålar spelar en sista gång över de höga bergstopparna som sticker upp över hustaken, reflekteras extra starkt av de högsta topparnas snö; allt är som en jättelik gryta i vars mitt staden La Paz tronar med sina rangliga gamla kåkar, små krokiga gränder, och centrums välbyggda moderna skyskrapor och breda boulevarder. La Paz; världens högst belägna huvudstad, 3 650 meter över havsytan, långt upp i Anderna.

Men kvällens skådespel uppmärksammas inte speciellt av männen som står och väntar på bussen. Det har varit en lång och slitsam dag. Det är dags att åka hem innan den riktigt bitande nattkylan kommer.

– Hem till familjen, skojar de tre. Gamla vänner som då och då brukar hamna på samma buss, på väg ut till samma förstad. Någon öl ihop innan hemfärden är det absolut inte tal om. Inte i kväll i alla fall.

– Vem skulle förresten ha råd med det, frågar sig Juan, samtidigt som han drar jackan tätare omkring sig.

– Jag har inte pengar till det i alla fall.

Ändå är Juan ganska lyckligt lottad i jämförelse med flera av de andra männen som också tänker fånga nästa microbuss

när den kommer stänkande över krönet. Juan har ett jobb. Visserligen inte så välbetalt, men han klarar sig i alla fall, sig och sin familj. Trots att det är svårt.

Männen som står lite längre bort och ser efter några kvinnor som skyndar förbi har varit runt hela dagen. Ingen av dem vet för vilken gång i ordningen. Och ingen av dem hittar något jobb idag heller. Arbetslösheten är katastrofal i Bolivia.

De har det svårare.

– Inte ens utbildning ger något jobb idag, konstaterar en av dem. Han bär keps. Ser själv lika sliten ut som kepsen. Fast man kan se att allt var mycket bättre för honom en gång i tiden.

– Jag är lärare, fortsätter han. Och vi var 70 tusen lärare som blev avskedade under förra året. 70 tusen! Detta i ett land där ungefär en miljon vuxna av landets totala sex miljoner invånare är analfabeter. Galet, fullständigt galet!

Naturligtvis protesterade de. Lärarna protesterade. Studenter och arbetare protesterade samtidigt som veckolånga generalstrejker skakade landet.

Tre studenter – det var studenterna som protesterade mest högljutt – och en arbetare dödades under en av demonstrationerna.

– Militärpolisen använde tårgas som vanligt, säger en av

Inflationen i Bolivia

männen och skakar sakta på huvudet åt minnet.

– De sköt in i människomassan. Siktade med granatgevären på de som demonstrerade. Pang! En träff i skallen och du var död.

I Bolivia får militärens olika avdelningar tre gånger så mycket pengar än vad som ges till utbildning. Trots att presidenten i dagsläget är civil.

Ett av de största problemen i Bolivia är ändå kokainet. De enorma inkomster som strömmar in från kokainsmuggling genomsyrar hela samhället. Och dessa pengar hamnar i fickor långt upp i regeringskretsar.

Landet är ett av världens fattigaste U-länder med en BNP jämförbar med de fattigaste afrikanska staternas. Och ändå är landet oerhört rikt på naturtillgångar. Liksom i alla u-länder rör det sig i mycket om en fördelningsfråga.

– Men de som har makten har aldrig velat tala om det som är fel och rätta till det, konstaterar männen som nu har kommit igång rejält med en hetsig diskussion.

– Så fort någon lyckas bli president tänker han ju bara på att sko sig själv och sina vänner. Och för övrigt, vad kan en civil president sätta emot militären? Inget.

Juan tjänar omkring 40 miljoner bolivianska pesos, en medellön för en boliviansk arbetare. I svenska pengar blir

det strax under 200 kronor i månaden.

– Räcker knappast till mer än bussen till och från arbetet, skämtar han.

Inflationen i Bolivia är en av världens högsta. Medan vi europeer talar om enstaka procent, räknas inflationen i Bolivia i hundratals procent. Rekordet slogs för två år sedan med 54 tusen procent. Det är orsaken till att det så sent som 1983 präglades mynt på en peso. Idag kostar en Coca-cola en halv miljon.

Men nu kommer äntligen en buss med rätt nummer i vindrutan. Skakande och stänkande, som en turist i den tunna luften, segar den sig upp för backen. Chauffören sackar in och svänger upp dörren.

Längre upp för gatan, precis när Juan har lyckats knöla sig ner på ett av de blankslitna sätena, får han möjlighet att se ut över staden som ligger nedanför.

Någon har skrivit nya slagord på husväggen sedan igår. »En tårgasgranat kostar 54 000 000. En arbetare tjänar 30 000 000. Varför?»

Juan möter de andras blickar. Hans leende har plötsligt slocknat. Kvällen har kommit till La Paz.

Text och Foto: THOMAS GUSTAFSSON

Hårda besparingar i Pinochets nyliberala Chile

över 10 000 lärare avskedade

Det nya skolåret började den 9 mars i Chile, och Veronica gick, som hon gjort de senaste tretton åren, för att ta emot en ny lågstadielklass. Men när hon kom fram den här morgonen var skolan stängd. Eleverna var hänvisade till en skola längre bort, och Veronica var arbetslös.

Chile idag är ett unikt land på många sätt. Det är förmodligen det enda landet i världen där regeringen vill förbättra utbildningen genom att avskeda tusentals lärare.

Utbildningsministern i Pinochets regering har sagt att det finns ett överskott på trettio tusen lärare. Därför har inrikesministern utfärdat dekretet med nummer 1766 som gjort det möjligt att helt lagligt avskeda omkring tjugo procent av den chilenska lärarkåren. I dekretet ges exempel på vilka lärarkategorier som lämpligen kan avskedas, bland annat de obehöriga och de som tjänstgjort mer än tjugofem år.

– Glöm det! säger Graciela upproriskt. Hon är en av tre tusen arbetslösa lärare i Santiago. Hon vägrar att godta regeringens nya utbildningspolitik.

– Jag är behörig och har arbetat som lärare i nio år. Jag fyller fyrtioett år i april och har ännu inte uppnått åldern för att kunna pensioneras. Jag är inte för gammal för att fortsätta arbeta, men inte heller tillräckligt ung för att börja ett nytt arbete inom ett samhälle där en kvinnas kropp och ungdom betyder så mycket.

Vi träffar Graciela i Agech:s, chilenska lärarförbundets, lokaler en eftermiddag under sommarlovet sedan vi tillsammans med ett hundratal arbetslösa lärare avnjutit en lunch bestående av bönor, potatis, morötter och en persika.

Tidigare på förmiddagen hade lärarna gått runt på torgen och tiggat ihop ingredienserna, som sedan tillagats i lärarförbundets kök.

Avskedad för politisk aktivitet

Graciela är grundskolelärare i spanska och arbetade i skolan D-260 i kommunen Estación Central i Santiago. Dit hade hon tvingats flytta i juli 1985 efter att hon varit inblandad i aktiviteter i samband med Manuel Guerreros död.

– När de hade mördat Manuel var vi tio lärare på skolan som organiserade en strejkdag med olika aktiviteter, berättar hon. Vi sände hem meddelanden med eleverna att vi inte skulle hålla några lektioner, att vi genomförde en sorgedag därför att de hade mördat en kollega, och vi hade gjort en utställning som eleverna tittade på innan de återvände hem.

– Alla vi som deltog i detta kallades in till biträdande utbildningssekreteraren som sa att det inte skulle bli några represalier eftersom det vi gjort var något fint, bortsett från att vi hade utnyttjat eleverna. Men efter lovet hade vi alla förflyttats till olika områden i Santiago.

Graciela är ett typiskt exempel på vilka lärare som nyligen avskedats i Chile.

Av de omkring åtta tusen avskedade lärarna är åttio procent behöriga lärare

Alejandro Traverso

Foto: Bo Larsson

som ännu inte arbetat i tjugofem år och bland dem återfinns flertalet av de fackliga förtroendemännen.

De flesta borde alltså inte ha drabbats av inrikesministerns dekret 1766, enligt de kriterier som ställts upp där. Men dekretet är mycket vagt formulerat och det ger borgmästarna möjlighet att avskeda vilka lärare de vill, utan annan motivering än att hänvisa till dekret 1766. Alltså avskedas de »obekväma» lärarna. Att det är borgmästaren som styr i skolan beror på att de ansvarar för utbildningen. Tillsättandet av borgmästare styrs i sista hand av president Pinochet.

– Det är inte mycket man kan göra som advokat när avskedandena har gjorts i enlighet med lagen! suckar en av de advokater som arbetar för Colegio de Profesores, yrkessammanslutningen.

– Men detta att det skett på laglig väg innebär ju inte att det därmed skulle vara rätt!

Effektivare utbildning

Enligt regeringen sker avskedandena för att göra utbildningen mer effektiv. Med detta förstås i första hand att minska utgifterna för utbildningen, framför allt för att kunna betala den väldiga utlandsskulden.

För att kunna genomföra denna besparingspolitik har regeringen Pinochet vidtagit en rad åtgärder. Den viktigaste är att skolorna överförs från staten till kommunerna, eller med andra ord, från utbildningsministeriet till inrikesministeriet.

Alejandro Traverso, generalsekreterare i Agech:

– Staten betalade tidigare 27 000 pesos per elev och läsår. Efter överföringen till kommunerna ger staten 20 000 pesos i bidrag, berättar han.

– Skillnaden på 7 000 pesos är en besparing som går till att betala utlandsskulden och kommunerna tillför oftast inte det som saknas, utan klarar nedskärningen genom att minska lönerna och avskeda lärare.

– En annan effekt är att skillnaderna mellan rika och fattiga kommuner avspeglar sig i en ökad segregering inom utbildningen. De fattiga kommunerna

har genom dekret 1766 möjlighet att spara genom att avskeda »fler lärare än nödvändigt». De rika kommunerna har råd att hålla en högre standard inom skolorna.

– Avskedandena måste sättas in i sitt rätta sammanhang, fortsätter Traverso. De huvudsakliga dragen i regimen ekonomiska politik är att ha en ekonomi som är öppen för den internationella marknaden. För att de inhemska produkterna ska kunna konkurrera anses det nödvändigt att produktionskostnaderna minskas så mycket som möjligt.

Många arbetslösa

– Utifrån denna grundsyn har regeringen gått hårt fram genom att drastiskt minska lönenivån bland befolkningen i allmänhet. Ett sätt man använt för detta är att hålla vid liv en stor armé av arbetslösa. Detta har gjort att om till exempel någon strejkar för högre löner har arbetsgivarna laglig rätt att avskeda dem och anställa ny personal, men för lägre lön. Alternativt kan de strejkande återanställas, men mot lägre lön än tidigare.

När överföringen av utbildningsansvaret beslutades för sex år sedan fanns det hundratusen lärare i statlig tjänst, med gemensamma villkor och intressen.

Det fackliga arbetet kunde bedrivas enhetligt i hela landet eftersom alla hade samma arbetsgivare.

– Men genom överföringen till kommunerna varierar anställningsförhållandena lika mycket som det finns antal kommuner. Inom kommunerna kommer det att råda skillnader mellan olika skolenheter, och inom samma skola mellan en lärare och en annan.

Att det fackliga arbetet har försvårats är uppenbart. Det blir allt svårare att upp-
nå en facklig enhet.

Stor lärarbrist egentligen

Att det skulle råda överskott på lärare som regeringen hävdar betecknar Traverso som helt verklighetsfrämmande, och pekar på det faktum att det i dagens Chile finns omkring en halv miljon barn och ungdomar mellan fem och nitton år som befinner sig utanför utbildningssystemet.

– Om det funnes en verklig vilja att utbilda befolkningen råder det inte minsta tvivel om att alla dessa måste inlemmas i skolsystemet. Och för att göra detta räcker det inte med att återanställa de avskedade lärarna, man skulle i stället behöva nyanställa tusentals lärare.

Under sommarmånaderna januari och februari har lärarförbunden genomfört gemensamma manifestationer, uppvaktningar, soppkök och presskonferenser för att värna om lärarnas tjänster och om utbildningens kvalitet. Lärare har miss-handlats av polis, lärare har fängslats och lärare har begått självmord i förtvivlan över att inte kunna försörja sin familj. Utbildningsministern har bemött lärarnas krav på återanställning med att »denna process är oåterkallelig».

För att alla barn ska få undervisning skulle man istället behöva nyanställa tusentals lärare.

I sitt tal vid skolstarten den 9 mars uppmanade utbildningsministern lärarna att inte delta i manifestationer utanför arbetet i klassrummen.

– Inget skulle smärta mig mer än att de riskerar den trygghet som de förtjänat genom sitt utförda arbete, sa utbildningsministern. Min oro kommer sig av de felaktiga och i sista hand ödesdigra råd som vissa fackliga ledningar ger lärarkåren, genom att uppmana till mobilisering och handlingar som strider mot den allmänna ordningen.

– Jag frågar mig, fortsatte ministern, vad de uppnådde med samma sorts uppträdande när de protesterade mot fullföljandet av överföringen av skolorna till kommunerna. Absolut ingenting.

– Tvärtom, mer än en av de lärare som deltog i dessa kampanjer och som nu finner sig drabbad av dessa administrativa rationaliseringar, betänker med vanda att om han inte handlat så eller så, hade han idag haft kvar sin anställning.

Jorge Pavez, ordförande i Agech, betecknade utbildningsministerns uttalanden som ett förtäckt hot mot de lärare som har anställning, i den meningen att de kan mista sin tjänst om de solidariserar sig i konkret handling med de avskedade lärarna.

Osvaldo Verdugo, ordförande i Colegio de Profesores, framhöll att de senaste månadernas dramatiska utveckling visar att systemet med överförandet av makten över skolorna till borgmästarna helt har misslyckats:

Osvaldo Verdugo:

– Vi har visat med seriösa dokument och med statistik från myndigheterna att det i Chile saknas sex tusen lärare för att kunna genomföra den utbildningsplan

som denna regering tidigare föreslog men sedan aldrig genomförde.

Verdugo har vid flera tillfällen framhållit att detta inte endast handlar om lärarnas sysselsättning, utan att det är en kris för hela utbildningen och därmed också för hela landet:

– Ett land som nedrustar utbildningen begår kulturellt och samhällsekonomiskt självmord!

Lärare tvingas överleva på gatan

Förutom det fatala i att inte investera i framtiden, innebär avskedandena ett allvarligt slöseri med resurser. Alejandro Traverso framhåller avslutningsvis:

– Kunnigt folk, högt utbildade människor, som i vilket annat land som helst skulle utgöra värdefulla resurser, avskedades och förföljs i Chile. De lärare som avskedats tvingas ägna sig åt de mest otroliga sysslor för att förtjäna sitt levebröd.

– För några år sedan, när det redan fanns uppemot tio tusen arbetslösa lärare, publicerades ett reportage i en tidning som sedan censurerades. Där visade man hur lärare sjöng på bussarna för sitt levebröd, hur de arbetade i grönsaksständer på torgen eller gjorde piroger som de sålde på marknaderna.

– En universitetslärare i Antofagasta avskedades medan han var i Santiago för att doktorera i statistik. Han har nu en butik där han säljer öl, vin och läsk.

– Allt detta är en del av förtryckets ansikte, det som inte syns. I Europa tror ni kanske att blodet flyter på gatorna, men det är oftast inte så brutalt. Den som emellertid vistas här en tid och iakttar samhället inifrån kommer att lägga märke till att förhållandena är till och med ännu allvarligare än vad de tidigare trodde.

BO LARSSON

Deras barn försvann under diktaturens år

Det demokratiska Argentina har genom en nystiftad »amnestilag» förbjudit vidare åtal mot diktaturens män. De tre kvinnorna Beatriz Rubenstein, Valfrida Ricci och Lidia Anselmi, som alla fått sina barn bortförda av militären under diktaturen, säger: »Det land som förlåter vad som hände våra barn kan inte kalla sig en demokrati.»
Foto: Thomas Gustafsson

I dagarna försvårades deras kamp ytterligare när politikerna klubbade igenom en ny lag.

Alla diktaturens män är från och med nu omöjliga att straffa.

– Men vi vägrar att bara glömma vad som hände och gå vidare, säger de beslutsamt. Så länge våra barns mördare går fria på Buenos Aires gator fortsätter vi att kämpa.

I hela Argentina är de ungefär 2 500 till antalet. De kallar sig Las Madres de Plaza de Mayo, Mödrarna från Plaza de Mayo.

De kräver att Argentina inte skall förlåta diktaturen.

Det är eftermiddag och mer än tre år sedan diktaturen föll i Argentina. Det var en tid fylld av grymhet och militära övergrepp. Men nu skall allt glömmas och landet gå vidare, är det meningen.

För ett par månader sedan antog Argentinas parlament en lag som förbjuder nya åtal mot militärer för brott som de begick under juntornas tid. De sista veckorna innan lagen trädde i kraft anklagades närmare 200 officerare – som en sista desperat åtgärd – av sina överlevande tortyroffer, anhöriga till försvunna och organisationer för de mänskliga rättigheterna.

Den organisation som mest hårdnackat har satt sig emot införandet av den nya »amnestilagen» är Mödrarna på Plaza de Mayo.

– Det finns inget band som är så starkt som det mellan en mor och hennes barn. Det är därför vi vägrar ge upp, säger Valfrida Ricci, en av mödrarna, som förklarar till varför de inte kan förlåta:

– Det var ju våra barn militären förde bort. Vi träffar några av mödrarna i deras kontor, beläget inte långt från torget Plaza de Mayo som har gett organisationen dess

namn. Tre små beslutsamma kvinnor. Mammor som en gång förlorade det käraste de hade här i livet.

Förutom Valfrida möter vi också Lidia Anselmi och Beatriz Rubenstein. Alla tre har en vit schalet knuten runt hjässan. Ett tecken på att de är mödrar.

– Det är våra försvunna barns namn vi har broderade på schaletten, förklarar Beatriz och knyter upp sin.

Hennes sons namn finns där. Skrivet med noggranna korsstygn.

En dag för nio år sedan kom han inte hem. Militären hade fört honom med sig.

Vart vet inte Beatriz. Det har hon undrat varje dag, varje sekund, sedan den dagen.

– Jag vet ju inte om han lever eller är död. Det finns inga bevis för något, konstaterar hon maktlöst. Men någon stans i djupet av sin förtvivlan vägrar hon ändå att godta ovetskapen.

– Hur dog han i så fall. Jag måste få veta. Jag kräver att få veta!

Beatriz är liksom de flesta andra mödrar oersonlig. Hon måste få veta allt; veta vem som torterade hennes barn, veta vilken läkare som hjälpte till under tortyren, veta var hennes sons kvarlevor finns.

– Vi ser inte våra barn som döda förän vi vet detta.

Argentinas president Alfonsin har erbjudit sig att dödförklara alla de försvunna. Han har till och med lovat någon sorts ekonomiskt bistånd till de drabbade mödrarna. Några hundra kronor i månaden. Men detta har ännu inte mödrarna godtagit, även om det finns vissa inom organisationen som vill gå presidenten till mötes.

En viktig aspekt som inte får glömmas är att de dödade var politiskt aktiva. Tillhörande samma grupperingar som även är motståndare till Alfonsins borgerliga politik. En del menar att det är därför presidenten har så lätt för att glömma.

Fortfarande varje torsdagseftermiddag vandrar mödrarna på torget Plaza de Mayo. En effektiv plats att demonstrera på, mitt

framför maktens boningar.

De vandrar runt med sina plakater. Ett hundratal kvinnor med vita schaletter. De har felaktigt blivit kallade »De galna mödrarna» i svensk press. Det var ju så diktaturens män ville se dem när de mitt under fotbolls-VM höjde sina röster.

”Det land som förlåter vad som hände våra barn kan inte kalla sig för en demokrati.”

– Över 26 000 argentinare försvann under militärens »smutsiga krig», säger de tre mödrarna. Och nu skall alltså en glömskans slöja läggas över detta fruktansvärda brott. Det vägrar vi.

– Först måste alla skyldiga dömas och alla fakta komma upp i dagen. Hur skall vi annars kunna gå vidare?

Mödrarna är idag en av de radikalaste krafterna i Argentina. De har tagit över sina barns kamp. Antimilitarism och nej till atomvapen – Argentina har snart en egen bomb – är frågor de driver hårt.

– Vi kan ju inte tillåta att våra barn dog förgäves. Vi fortsätter deras kamp i ett orättvist klassamhälle.

Alltsedan dess har de demonstrerat för att deras barn skall få upprättelse. För att barnens bödlar skall få sitt rättmätiga straff. Och sedan diktaturens fall, framför allt för att inte Argentina skall glömma.

President Raul Alfonsin är mannen som i oktober 1983 fick förtroendet att föra landet tillbaka till demokrati. Det är han som hårdast har drivit igenom den nya »amnestilagen».

– Det förflutna måste glömmas om vi ska kunna gå vidare, har presidenten förklarat.

Han menar att demokratin i Argentina är så ömtålig att den inte klarar fler processer mot diktaturens män. När de största skurkarna, juntaledarna och ett antal högsta ansvariga, blivit dömda ville inte Alfonsin gå längre med att ställa till svars.

Sanningen är också att han helt enkelt inte vågat. Militären har visserligen hittills stillatigande åsett när deras foma ledare dömts till hårda straff. Men den dagen också lägre officerare hade fått svara för sina gärningar skulle det garanterat bli farligt för Alfonsin. De skulle ha lämnat sina baracker i riktning mot presidentpalatset. Med den nya lagen har locket lagts på.

Mödrarna är dock obevekliga i sitt fördomande av den nya lagen:

– Det land som förlåter vad som hände våra barn kan inte kalla sig för en demokrati.

THOMAS GUSTAFSSON

Ett konstverk på väggen på mödrarnas kontor föreställer deras kamp. Fortfarande varje torsdagseftermiddag vandrar de på torget Plaza de Mayo i Buenos Aires.

Foto: Thomas Gustafsson

Marxismen i Nicaragua

Det har sagts att det är nödvändigt att hitta en ny folklig identitet för samhällena i Centralamerika. Utmärkande för denna identitet skulle vara kopplingen mellan kristendom och marxism, som hos Nicaraguas folk fått en ny kulturell och psykologisk karaktär.

– Jag tror att det under alla revolutioner samlas historisk erfarenhet och att man varje gång kan påstå att det rör sig om något nytt utan att det egentligen är fråga om det utan om resultatet av den historiska erfarenheten. Där har den folkliga identiteten – eftersom det är den vi talar om – fått en ny dimension. Om vi

ser närmare på de revolutionära förändringarna i historien märker vi att oberoende av vilken social klass som lett dem har alltid den stora massan deltagit aktivt för utan den skulle inte en förändring varit möjlig.

I Nicaragua fick folkets delaktighet en unik karaktär och den ställde upp en ny grundförutsättning för ackumulering av historisk erfarenhet. Delaktigheten var mycket framgångsrik för revolutionen segrade genom ett uppror där ett brett spektrum av krafter deltog. Men ändå är den stora fattiga massan i det här landet revolutionens verkliga hjältar.

Tomas Borge, Nicaraguas inrikesminister, är den ende som idag finns kvar i livet av sandinisternas första kämpar. I denna intervju diskuterar han den sandinistiska revolutionen, det historiska arvet, nationalismen och sambanden mellan den katolska kyrkan och sandinismen.

Foto: Susanne Palme/NfLA

Pluralismen är ju en av grunderna för det nuvarande systemet trots att det inte funnits någon »nationell borgarklass» i Nicaragua.

– På den punkten fick vi uppleva en mycket speciell historisk konjunktur eftersom Somozas regim aldrig representerade hela borgarklassens intressen.

Den representerade bara en familjeoligarki och en borgarklass av politiskt ursprung som var en direkt avkomma av korruptionen inom administrationen. Nyrika som fått sina förmögenheter genom skattefrihet, bankprivilegier och t o m genom smuggling och andra brott.

Borgarklassen utvecklades aldrig riktigt i Nicaragua. USA tillintetgjorde José Santos Zelayas liberala revolution vid seklets början och Nicaraguas borgarklass, som var både primitiv och outvecklad, lyckades inte resa sig igen. Somoza-regimens natur hindrade den från att modernisera produktionsmedlen.

Trots det fanns det faktiskt under regimens sista tid en sektor som inte helt och fullt gynnats av de olagliga förmånerna och som gjort vissa ansträngningar i riktning mot en modernisering. Den stimulerade bomullsproduktionen och utvecklingen av ett mer eller mindre modernt ekonomiskt system, men den lyckades inte övervinna sina brister. Revolutionen kom precis när denna breda borgerliga sektor med viss energi börjat konkurrera med Somozas primitiva system.

På detta fanns det under kampens sista minut – jag avser här en »historisk minut» – motsättningar mellan Nicaraguas borgarklass och Somozas regim. Men denna borgarklass fick aldrig något konkret politiskt uttryck. Först i sista stund organiserades ett parti för Nicaraguas borgarklass – Alfonso Robelos MDN – men det uppträdde sent på scenen.

Men inom den folkliga revolutionära rörelsen fanns det ju redan en allians mellan kristna och marxister.

– Det var en rörelse som kallades »cristianos de la base» ledd av en grupp präster som stod den revolutionära rörelsen nära. De lyckades mobilisera breda sektorer och de mobiliserades som kristna. Detta är ett av de utmärkande drag som gjort den nicaraguanska revolutionen

En man håller upp ett porträtt av Cesar Augusto Sandino, när tusentals människor samlades i Managua i juli 1979 för att fira den sandinistiska revolutionens seger.

nen unik. De kristna deltog i kampen mot Somoza som kristna och inte som en del av någon partipolitisk rörelse.

Den första förbindelsen med de kristna kom till genom individuella kontakter med ett antal viktiga intellektuella inom den katolska kyrkan, speciellt med Ernesto Cardenal, Fernando Cardenal, Uriel Molina och några andra. Först fanns det en uttalad misstänksamhet mellan sandiniströrelsen och de kristna men senare gjordes samlade aktioner och praktiken övervann så småningom denna svårighet.

Till Sandinistfronten kom många kamrater från basförsamlingarna, vilket gjort att många av ledarna för fronten har ett kristet förflutet. Erfarenhetens värde står att finna i betydelsen av de kristnas delaktighet i Latinamerika. Det har gått så långt att det har sagts att ingen revolution på vår del av kontinenten kan segra utan att de kristna deltar aktivt. Det är förklaringen till att de reaktionära sektorerna inom den katolska kyrkan blir så väldigt ängsliga och oroliga då de ställs inför ett tydligt exempel.

I praktiken har bandet mellan kristen och revolutionär moral blivit allt tydligare.

– Vi anser att den revolutionära moralen inte står så långt ifrån den traditionel-

la även om den revolutionära får överlägsen omfattning. I vår historiska erfarenhet kan man se att en del av de kristna principerna är fullkomligt giltiga i ett revolutionärt samhälle.

Man predikar att vi måste »klä de nakna» och, som jag sa på en teologkongress i Madrid, anser vi att dessa ord betyder att vi måste utveckla vår textilproduktion och inte att vi ska dela ut begagnade skjortor i lokalfängelserna på helgerna.

För att vi ska kunna »ge mat till dem som hungrar» krävs det att vi utvecklar jordreformen för då kan vi producera mer och folket får mat. Att tillämpa en nåderik rättvisa innebär att vi utvecklar ett modernt och humant straffsystem. Så kan man konsekvent utöva principer som av tradition ansetts vara kristna. I Latinamerika måste vi föra upp dessa principer till en ny nivå och tillämpa dem i enlighet med verkligheten. I Nicaragua betydde det en revolutionär förändring. »Älska din nästa» säger budordet. Att stå på de förtryckta klassernas sida så att de inte längre ska bli exploaterade är en högre form av kärlek. Jag tror att om man ska kunna älska borgerligheten så måste man tillintetgöra den som sådan. Man måste historiskt sett avskaffa borgarklassen som social klass.

Tro nu bara inte att vi beslutat att avskaffa borgarklassen i Nicaragua! Vi håller just nu på med att få den civiliserad. Men som sista steg tror jag att någon gång kommer de dominerande klasserna att försvinna ur mänsklighetens historia och den nya människan ska då bli verklighet.

Det finns något som paradoxalt nog är mindre känt än förbindelsen mellan sandinisterna och de revolutionära kristna, nämligen marxismens historia i Nicaragua. Dess assimilering- och daningsprocess som kommit till genom den revolutionära förtruppen i landet.

– Det är ett mycket intressant ämne för jag tror att ett av de utmärkande dragen för revolutionen i Nicaragua är att marxismen inte har någon historia i landet.

Ansvaret för detta måste sägas vila på Europa. Europas arbetar- och kommunistiska rörelse, genom internationalen, ansåg att nationalismen främst var reaktionär. Vilket jag anser vara rätt vad gäller Europa. Nationalismen där resulterade i Hitler men i Latinamerika gav den oss Augusto César Sandino och Emiliano Zapata för att bara nämna två ledare för nationalistisk kamp. Eftersom Sandino flyttade över begreppet till denna konti- ▶

► nent blev han av en mexikansk marxist utpekad för att vara »imperialistagent».

Den europeiska invandringen koncentrerades till sydligaste delen av Latinamerika – Chile, Argentina och Uruguay – därför kom marxismen dit på ett tidigt stadium. Men i Centralamerika och i Nicaragua i synnerhet betydde inte invandringen något för de revolutionära ideerna.

Detta förklarar varför kommunistpartiet i Nicaragua – som gick under namnet Socialistpartiet – grundades först 1944. Det förklarar också varför arbetarrörelsen innan dess utmärktes av efterblivenhet. Det var hantverkarna som först organiserade sig, fast de försåg sig med benämningen »arbetare». Arbetarrörelsen som politisk organisation uppkom första maj 1944, mitt i ett världskrig, medan »browderismen» spred sig över vår kontinent. Earl Browder, generalsekreterare i USAs kommunistparti, höll fast vid tesen att motsättningen mellan borgar- och arbetarklass försvunnit. Denna uppfattning odlades även av ett annat parti, nämligen Costa Ricas »Partido Vanguardia Popular» – Folkets Avantgardeparti –.

Dessutom blev idén att man till varje pris måste ge sitt stöd till alla regeringar som förklarar krig mot fascismen mycket inflytelserik. Nicaraguas arbetarrörelse uppkom med villfarelsen – som så många politiskt organiserade arbetarrörelser i Latinamerika – att man skulle stödja lokala diktaturer. Nicaraguas socialistparti stödde Somozas diktatur. Därför har marxismen i Nicaragua inte någon historia. Marxismens historia i Nicaragua började 1944 och den är mycket sorglig eftersom det egentligen inte är marxismens historia. Marxismen som revolutionär teori kan inte vara nedfläckad av sorg.

För att tala om det konkreta exemplet Nicaragua så antog de som sade sig vara

marxister en klassförsoningspolitik, de stödde borgarklassen och den nordamerikanska imperialismen som då, som vi alla vet, låg i krig med fascismen. Jag vill inte påminna om vem som hade det politiska ansvaret för detta, jag vill inte heller peka ut några syndabockar. Historien är objektivt sett sådan, oberoende av synder och syndare.

Sandinistfronten tog från första början upp både den nationella frågan och den sociala som av tradition alltid behandlats som motsatta begrepp av vänstern i Latinamerika, med undantag för sådana som Jose Carlos Mariategui och, naturligtvis, den kubanska revolutionen. Det var bl a därför man tog Sandinos namn.

– Jag tror att Nicaraguas förste marxist och den mest lysande var **Carlos Fonseca**. För Carlos studerade inte bara flitigt den revolutionära teorin utan han visste också hur den skulle tillämpas i Nicaraguas verklighet. Han ställde sig inte främmande inför Mariategui eller någon av världens revolutionära erfarenheter.

Men hur tog han sig an problemet med att få kunskap om verkligheten i Nicaragua? Genom att studera Nicaraguas historia och då speciellt Sandino. Om man skulle ge någon äran av att ha letat fram Sandino som historisk person så är den rätte Carlos Fonseca. Han var som besatt, i ordets bästa betydelse, av det faktum att Sandino var så okänd här, han hade med berätt mod dömts till död och glömska av Somozadiktaturen och imperialismen.

Men inte bara av den utan också av andra politiska krafter i Nicaragua. Om de någon gång nämnde honom så var det för att försöka svartmåla honom. När Sandino dödades firade alla politiska partier i Nicaragua med champagne, både det liberala och det konservativa och från den

stunden började de ignorera honom.

Somoza beslagtog dokument, Sandinos brev och upprop, och lyckligtvis begick han misstaget att publicera det mesta i en bok med namnet »Sandino, el calvario de las Segovias» – Sandino, Segovias Golgata, vilket blev en av de bibliografiska källor Carlos Fonseca återupptäckte.

Även **Gregorio Selsers** forskning var betydelsefull. Han publicerade ett mycket förtjänstfullt arbete: ett antal böcker om Sandino som reproducerades av Carlos Fonseca i Nicaragua. Också **Silvio Mayrorga** deltog aktivt vid bearbetningen av dessa verk, som publicerades olagligt inne i Nicaragua. Dessutom började Carlos göra efterforskningar om Sandino bland de kämpar som överlevt hans kamp.

När den Sandinistiska Fronten bildades 1961 insisterade Carlos Fonseca på att organisationen skulle använda ordet sandinist eftersom det i namnet på en nicaraguansk revolutionär rörelse skulle påminna om Nicaraguas historia. Det skulle också ta upp anti-imperialismen – något som intimt hör samman med landets historia och det gav rörelsen ett revolutionärt innehåll.

Av den anledningen har Ricardo Morales senare sagt att man måste se på marxismen med nicaraguanska ögon och på Nicaragua med marxistiska kriterier. Det är ett direkt resultat av den filosofi Carlos Fonseca utvecklade. Om man nu kan tala om marxismens historia i Nicaragua måste man se på dess kvalité: Vibrerande och intensiv, inte någon lång historia, för någon sådan har aldrig funnits.

Översättning och bearbetning:
Cecilia Ferrel.

Intervjun gjordes ursprungligen av »Crisis», Buenos Aires, och har även publicerats i Canadas Latinamerikanska Informationsbyrås tidskrift »ACAI».

Foto: Sonny Östberg Nf/LA

Plocka kaffe i Nicaragua

Under december och januari var det många frivilliga från hela världen som kom till Nicaragua för att hjälpa till med kaffeskörden. Härifrån Sverige åkte ett 80-tal personer, i olika arbetsbrigader iväg.

— Åka till Nicaragua? Där slåss dom ju! Att du vågar!

Anhöriga och arbetskamrater lät oroliga, men samtidigt nyfikna och intresserade när jag berättade att jag skulle åka iväg och plocka kaffe.

Denna dryck som vi här i Norden är värst på att konsumera har blivit en av de viktigaste handelsvarorna i världen. Kaffe är Nicaraguas största exportprodukt. Det betyder mycket för landets ekonomi att skörden kan bärgas, speciellt nu med det påtvingade kriget mot de USA-stödda contras.

Det var Samordningen för Centralamerika (SAMCA) som skickade iväg oss, en brigad på 19 personer. I mitten av december kom vi ner till Managua, och ganska omgående fick vi åka ut till byn där vi skulle vara de närmaste veckorna.

»El Consuelo» (trösten) var på många sätt ett ställe vid världens ände, stillsamt och fattigt. Idylliskt med grisar och höns som lever i frihet till skillnad från här i Sverige, och vackert med djungelgrönskan på bergssluttningarna runt omkring. Men också mycket sparsamt, vi fick sova i en lada direkt på trägolvet.

Klockan fem på morgonen steg vi upp, då hade det tropiska nattmörkret ännu inte försvunnit. Frukosten fick vi i ett kök mitt i byn: ris, bönor, tortilla(majs pannkaka) och sött kaffe att dricka. Samma sak till lunch och middag, ingen större variation på menyn.

Vid sextiden samlade vi ihop oss, och med varsin korg och säck promenerade vi bort till kaffebuskarna. När vi kom fram tilldelade förmannen oss varsin rad att plocka. Kaffebären, stora som körsbär ungefär, söta och kladdiga växer längs stammen på grenarna. De

Foto: Torbjörn Björkman

klarröda är mogna och lätta att plocka av, de gröna däremot ska sitta kvar och plockas senare.

Framåt eftermiddagen var det dags att ta sig till uppvägningsplatsen med säcken som hunnit bli ganska tung. Det kunde vara besvärligt att bära iväg den på branta och leriga stigar.

Kriget märktes inte av så mycket där vi var, men byn hade färre invånare än normalt. Många var inkallade till militärtjänst. Alla internationella brigader hamnade inom samma område, där det var garanterat fritt från contras. Så gott som alla andra kaffeodlingar i landet fanns inom krigszonen.

Förutom att vara med vid kaffeskörden fick vi också göra flera intressanta studiebesök, bland annat på arbetsplatser och i kvarterskommittéer. Det var också positivt att få se att det kom brigadister från så många länder, inte minst från USA.

En del undrar kanske om inte nicaraguanerna tycker det är jobbigt att ta emot så många från utlandet, som inte är vana kaffeplockare. Men de anser att hjälpen utifrån är viktig. Vi får uppleva situationen där nere som vi berättar om när vi kommer hem.

Nicaraguanerna säger att de internationella arbetsbrigaderna är den enda invasion de hälsar välkommen.

JONAS LJUNGSTEDT

Låter det lockande att åka iväg? Ta i så full kontakt med:
Samordningen för Centralamerika
Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm
eller
Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua
Östgötagatan 49, 116 25 Stockholm
Anmälningstiden sträcker sig fram till sommaren.

LANDANALYS; NICARAGUA

Landanalys; Nicaragua, författad av Stefan de Vylder och utgiven av SIDA är utan tvekan den bästa översikten över den sandinistiska revolutionens utveckling som idag finns tillgänglig på svenska.

Nu är ju konkurrensen i och för sig inte särskilt hård inom detta ämne, eftersom Stefan de Vylders bok inte bara är den bästa, utan också egentligen den enda som på svenska berättar om dagens Nicaragua.

Boken är en uppdatering och vidareutveckling av den landanalys som SIDA utgav 1981 av samme författare. Och det intressanta i den nya landanalysen är förstås genomgången av de senaste årens utveckling.

Recension

de Vylder går systematiskt igenom det partipolitiska spelet, massorganisationernas roll, mänskliga rättigheter, kyrkan, atlantkustproblematiken, contras krig och så framför allt den ekonomiska utvecklingen. Och hun gör det på ett enkelt och begripligt vis.

Han tecknar också en snabb skiss av det regionala sammanhanget med Reaganpolitiken, grannländernas roll och Contadorgruppen medlingsarbete.

Allra bäst är de ekonomiska avsnitten. de Vylder beskriver här hur den ekonomiska krigsföringen drabbat Nicaragua på ett väl så förödande sätt som den militära aggressionen gjort. Det är en ganska dyster bild av ett Nicaragua på ruinens brant och med en obehagligt växande spekulationsekonomi som beskrivs. Och de Vylder låter förstå att allt detta inte är USA:s fel, utan att det också funnits ett och annat oskickligt i den sandinistiska ekonomiska politiken.

Men de Vylder noterar också att trots den svåra ekonomiska krisen så återantagligen de fattiga i Nicaragua betydligt bättre än fattiga i merparten av övriga Latinamerika.

Det finns två negativa saker att säga om boken. Det ena är att det inte är så roligt att få ett lösblad med rättelser i handen när man öppnar en ny bok och att det finns diverse orättade korrekturfel kvar i den.

Och det andra är att det ibland blir litet väl svepande drag över den komplexa verkligheten. För detta ska givetvis inte författaren lastas. Boken är på knappt hundra sidor och i det formatet går det knappast att göra mer än det de Vylder gjort.

Vad vi i stället får hoppas är att han någon gång ska få möjlighet att skriva ett större arbete där han kan borra sig litet djupare i ämnet.

Tills dess kan vi glädja oss åt att det äntligen kommit något vettigt på svenska om hur det står till med den sandinistiska revolutionen.

SVANTE SANDBERG

Vad säger den helige fadern?

Taktfast, marschtakt

Violeta Parra, svensk text Jan Hammarlund

Hör hur de håller långa tal för oss om friheten, det är ju den de stjal från oss i verkligheten. De kan beordra lugn och ro, ja, lugn och stillhet, men deras borgarstat är rena mördargillet.

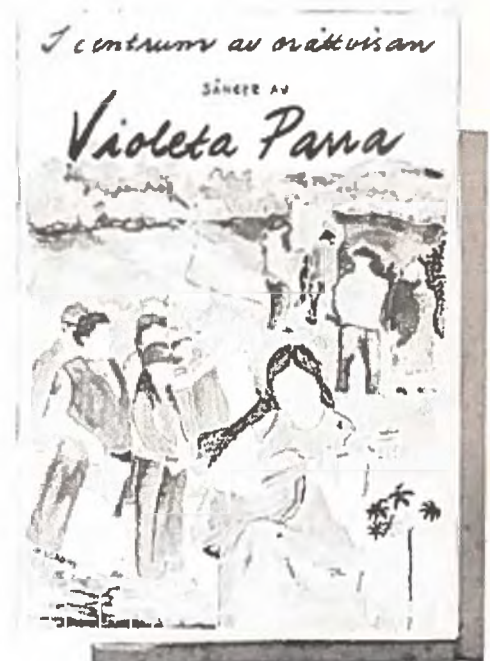
Refr.:

Vad säger den helige fadern till de som kuvas, när man har huggit halsen av hans vita duva?

Han talar om paradiset i sin predikan, men under deras gissel är vi dubbelvikta, Den som betjänar döden, den som är bödel, han har aptit och lever gott och njuter brödet.

Vad säger . . .

Jag räknar oförrätterna, herr kommissarie, och jag får mera kraft till sång, ja, mer för varje, vetet på åkern skördar jag försiktigt av, det som har vattnats med ditt blod, Julian Grimau.

Den här texten och många andra av Violeta Parras sånger hittar du i den här förmåliga boken.

Beställ den från Chilekommitten. Den kostar endast 25 kronor.

Motståndets kultur i Chile

"livets seger över döden"

Ni vet de där växterna som tar sig genom asfalten? Dem tänker jag på när jag tänker på kulturen i Chile. Med samma ofövägna livskraft banar den sig väg i ett land, där man inte ostraffat säger sin mening offentligt.

På samma sätt som katolska kyrkans Vicaría de Solidaridad lyckats hålla delar av ett rättssamhälle vid liv genom modigt agerande till försvar av de mänskliga rättigheterna, så har de chilenska kulturarbetarna under åttiotalet och till priset av stora uppoffringar skapat utrymme för ett demokratiskt och antifascistiskt kulturarbete.

En del av det upplevde jag i mars 1985, när oppositionen anordnade en solidaritetsafton på Cariola-teatern i Santiago för de jordbävningsdrabbade. Timme efter timme sjöng, spelade, deklamerade, skådespelade och vitsade Chiles främsta artister i den slitna teatern. Och trots tillställningens sorgliga anledning var det en kväll fylld av glädje och liv, som förutom att den gav pengar till jordbävningsdrabbade också gav artister och publik nya krafter för den dagliga kampen.

Ett annat, mer spektakulärt, exempel är den stora utställning, som just nu pågår i Spanien, »Chile lever», anordnad av bl a Spaninens kulturministerium. Hundra-

talet chilenska konstnärer, i Chile och i exil, ställer där ut konst och böcker, visar filmer och videos, skådespelar, sjunger och musicerar, visar upp sina oppositionstidningar och diskuterar villkoren för skapande i Chile. Spanjorerna kallar utställningen för »en hoppets solidariska handling med det andra Chile och dess framtid», men dessutom är det en utmärkt mönstring av ett oerhört livskraftigt kulturarbete.

Det finns andra exempel, stora som små, och som vart och ett i sig berättar om detta skapande och villkoren för det. Teaterfestivalen i fattigförorten är ett.

Mordhoten mot konstnären Patricio Madera, när hans kulturskola blev för populär, ett annat.

Men vad som framför allt är värt vår uppmärksamhet är inte att detta kulturarbete är så omfattande eller så »dynamiskt», utan det mod de chilenska kulturarbetarna hela tiden ger prov på. Utan detta mod, som gör att de trots riskerna, enträget fortsätter att skapa, skulle det inte finnas någon kultur värd namnet i Chile. Skådespelaren Maria Maluenda uttrycker denna hållning när hon säger: »Vi har övertygelsen att livet är starkare än döden.»

Ill: Patricio Madera

Den nya generationen målarbrigadörer har etablerat en ny stil. Muralmålningen från La Victoria har i centrum den franske prästen Andres Jarlan som militären sköt till döds i området 1984.

Foto: Lisbeth Schulz

Chiles kulturarbetare enade mot diktaturen

Ill: Patricio Madera

Patricio Madera är i första hand muralmålare, skolad i den mest kända av chilenska målarbrigader: Brigada Ramona Parra, åren 1968-73. Strax efter kuppen blev han tvungen att lämna Chile, men efter fem år i exil i Europa återvände han 1979. Väl tillbaka satte han igång med ett kulturarbete på två fronter.

– Jag var dels med om att organisera de chilenska kulturarbetarna i vad som 1983 blev de chilenska kulturarbetarnas fackförening, med ett antifascistiskt och antiimperialistiskt handlingsprogram. Dels startade jag ett slags skola, där oppositionens kulturarbetare kunde få cirkel-

ledarutbildning. Så sammanfattar Patricio Madera sin medverkan till framväxten av ett, mot alla odds, mycket livskraftigt kulturarbete i Chile. Samtidigt fortsatte han som konstnär, med utställningar såväl i Chile som i Europa.

I drygt fem års tid kunde Patricio Madera verka konstnärligt och politiskt, innan han på nytt blev tvungen att fly ur landet. Hösten 1984 totalförstörde nämligen polisen hans arbetslokaler och många av hans konstverk. Själv utsattes han för det ena mordhotet efter det andra. I slutet av 1984 förvisades han inom landet och i januari 1985 lämnade han Chile. Bara två månader innan hans sväger Manuel Guerrero mördades.

I Rotebro utanför Stockholm har han och hans medarbetare inrättat Tryckeri

Andes, med väggarna fulla av de affischer och kort han trycker för solidariteten. Ett vykort föreställer en av de femtital muralmålningar han gjort i Europa. På ett annat känner jag igen en affisch som sprids internationellt och på en affisch läser jag om den konstutställning han just har i Norge.

I höst ska han ställas ut i Chile. Dels på Chiles Nationalmuseum i en mycket ansedd utställning, dels på ett galleri i Santiago. För även om Patricio Madera på grund av sitt flyktingskap är verksam i Sverige, så räknas han ändå som en del av Chiles kulturliv. För medvetandet hos de chilenska kulturarbetarna om kulturens roll i motståndet mot diktaturen gör att man är rädd om alla goda krafter. Var de än befinner sig.

Under Allendetiden fick kulturen en rik blomstring. Kultur- och teatergrupper sökte upp folk i bostadsområdena. Den folkliga teatern är stark också i dagens Chile.

Foto: Karl Erik Jagare

Teatergruppen »La Carreta» ordnade fattigförorternas första teaterfestival.

Teatern i Chile – folkets teater

Det finns två teatertraditioner i Chile: en borgerskapets och en folklig teater, fostrad i arbetarrörelsens hägn. Paradoxalt nog tycks det som om det är den folkliga som skulle frodas mest.

Medan välsituerade Vina del Mar, en av Chiles storstäder, inte ens har en stadsteater, finns det cirka 35 teatergrupper i den mindre och fattiga, men röda staden Concepcion.

Det här berättar skådespelaren och poeten Carlos Alberto Munoz, i teatergruppen »teatro litoral» i Stockholm. 1983 kom han som flykting från Chile, där han arbetat som skådespelare hela tiden efter kuppen, bland annat vid det ansedda katolska universitetets teater och senare vid teatern »El telon».

De första åren efter kuppen var det nästan omöjligt för den folkliga teatern att yttra sig. Men i slutet av 1970-talet börjar det röra på sig och idag spelas det mycket teater i Chile. Hundratals grupper, berättar Carlos Alberto, mest i stadsområdena, spelar teater på gator och torg, i fattigområdena, på fackföreningarnas och oppositionens möten och fester. Ofta en snabb, satirisk, »politisk» teater, men också en mer »seriös» teater, men fortfarande regimkritisk.

Stor uppfinningsrikedom präglar gruppernas arbete, alltifrån valet av pjäser till valet av spelsätt, säger Carlos Alberto och berättar om »den osynliga teatern» och ett exempel på den: en skådespelare sätter

sig på torget och säljer plåster (gatuförsäljning är en vanlig, men förbjuden födkrok). Då kommer en annan skådespelare, föreställande polis, för att arresteras försäljaren. En tredje (skådespelare) lägger sig i och börjar anklaga regeringen. Snart har också en mängd förbipasserande stannat upp och blandat sig i. Vilket var syftet med »pjäsen». När så den verkliga polisen kommer till platsen har skådespelarna redan försvunnit i mängden.

Carlos Alberto visar ett brev från en skådespelarkollega i Chile. I januari ordnade han och hans grupp en teaterfestival i fattigförorten La Granja utanför Santiago. Tio grupper från andra fattigförorter deltog och i dagarna tre spelade man egna och andras pjäser.

Nu vill man bilda en samordning och hålla teaterfestivaler i fattigförorterna fyra gånger om året...

LISBETH SCHULZ

DEN ENES DÖD

Illustration: Klaus Albrechtsen